ΚΕΝΤΡΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΣΜΟΥ
ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ
ΑΜΕΡΙΚΗΣ 11, ΑΘΗΝΑ 106 72

CENTRE OF PLANNING
AND ECONOMIC RESEARCH
11 AMERIKIS STR., 106 72, ATHENS, GREECE

Σχέδιο Πορίσματος Διαβούλευσης

για τη διαδικασία διαμόρφωσης του ισχύοντος νομοθετημένου κατώτατου μισθού και ημερομισθίου

ΚΕΝΤΡΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ (ΚΕΠΕ)
Σε συνεργασία με την Επιτροπή Εμπειρογνωμόνων

ΑΘΗΝΑ
ΙΟΥΝΙΟΣ 2021

ΚΕΝΤΡΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΣΜΟΥ
ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ
ΑΜΕΡΙΚΗΣ 11, ΑΘΗΝΑ 106 72

CENTRE OF PLANNING
AND ECONOMIC RESEARCH
11 AMERIKIS STR., 106 72, ATHENS, GREECE

ΠΕΡΙΧΟΜΕΝΑ

1 Εισαγωγή 3

2 Σύνοψη διαβούλευσης 6

2.1 Σημεία συμφωνίας των κοινωνικών εταίρων (κοινά σημεία) 6

2.2 Σημεία διαφωνίας των κοινωνικών εταίρων 8

3 Κατάσταση της ελληνικής οικονομίας και της αγοράς εργασίας 18

3.1 Η μακροοικονομική εικόνα της ελληνικής οικονομίας 18

3.2 Η μικροοικονομική εικόνα της ελληνικής οικονομίας και η αγορά εργασίας 21

4 Παράγοντες που επιδρούν στον καθορισμό του κατώτατου μισθού 25

4.1 Κατώτατοι μισθοί και μέσοι μισθοί 25

4.2 Κατώτατοι και απασχόληση 27

4.3 Κατώτατος μισθός, παραγωγικότητα και ανταγωνιστικότητα 32

5 Συμπεράσματα και προτάσεις πολιτικής 35

Παράρτημα: Η γνώμη των μελών της Επιτροπής Εμπειρογνωμόνων 39

1 Εισαγωγή

Η διαδικασία αναπροσαρμογής του κατώτατου μισθού, ύστερα από τρεις αναβολές (Μάρτιος, Σεπτέμβριος και Νοέμβριος 2020) υπό την πίεση των δυσμενών εξελίξεων λόγω της πανδημίας, άρχισε το Μάρτιο του 2021 με την υποβολή εκθέσεων από συγκεκριμένα ερευνητικά ιδρύματα και φορείς αναφορικά με την αξιολόγηση του υφιστάμενου νομοθετημένου κατώτατου μισθού και ημερομισθίου. Στη συνέχεια, ακολούθησε διαβούλευση μεταξύ των κοινωνικών φορέων και στην τρέχουσα φάση το Κέντρο Προγραμματισμού και Οικονομικών Ερευνών (ΚΕΠΕ) συνέταξε το παρόν Σχέδιο Πορίσματος Διαβούλευσης για το οποίο είναι υπεύθυνο. Έγιναν τηλεδιασκεψεις και ανταλλαγή μηνυμάτων του ΚΕΠΕ με την νομοθετημένη Επιτροπή των Εμπειρογνωμόνων[1] για την υποβολή ενιαίου Πορίσματος, ωστόσο η Επιτροπή τελικά πρότεινε την ένταξη της πρότασής της ως παράρτημα όπερ και εγένετο.

Σύμφωνα με τη σχετική νομοθεσία το Σχέδιο Πορίσματος Διαβούλευσης θα πρέπει να περιέχει ιδίως τη συστηματική καταγραφή των προτάσεων των διαβουλευομένων κοινωνικών εταίρων, τα σημεία συμφωνίας τους, τεκμηρίωση ως προς την κατάσταση της ελληνικής οικονομίας και της αγοράς εργασίας και τους παράγοντες που επιδρούν στον καθορισμό του προτεινόμενου νομοθετημένου κατωτάτου μισθού και ημερομισθίου. Η γνώμη που θα διατυπώνεται στο Σχέδιο Πορίσματος Διαβούλευσης, μπορεί να αποκλίνει ή/και να διαφοροποιείται από τις εκθέσεις που υποβάλλονται από τους λοιπούς φορείς. Τέλος ο Υπουργός Εργασίας και Κοινωνικών Υποθέσεων εισηγείται στο Υπουργικό Συμβούλιο, τον κατώτατο μισθό υπαλλήλων και το κατώτατο ημερομίσθιο των εργατοτεχνιτών, λαμβάνοντας υπόψη το Πόρισμα Διαβούλευσης, όπως αυτό υποβλήθηκε και συντάχθηκε.

Την τελευταία φορά που η διαδικασία (ανα)καθορισμού του κατώτατου μισθού πραγματοποιήθηκε και ολοκληρώθηκε ήταν τον Ιανουάριο του 2019, οπότε και από 1ης Φεβρουαρίου 2019 καταργήθηκε ο υποκατώτατος μισθός, που ίσχυε για τους νέους μέχρι 25 ετών, και πλέον ο νόμιμος κατώτατος μισθός, για πλήρη απασχόληση, για τους υπαλλήλους καθορίζεται στα εξακόσια πενήντα ευρώ (650,00 €) και, αντίστοιχα, το κατώτατο ημερομίσθιο για τους εργατοτεχνίτες ανέρχεται στα είκοσι εννέα ευρώ και τέσσερα λεπτά (29,04 €).

Η τότε αύξηση του κατώτατου μισθού έλαβε χώρα μέσα σε ένα κλίμα συναίνεσης από την πλευρά των κοινωνικών εταίρων αναφορικά με το ενδεχόμενο αύξησής του, επιπλέον η χώρα διένυε το τρίτο συνεχόμενο έτος με θετικούς ρυθμούς ανάπτυξης και η απασχόληση στον ιδιωτικό τομέα, σύμφωνα με τα στοιχεία του ΕΦΚΑ, αύξανε συνεχώς ήδη από το

[1] Μέλη της Επιτροπής Εμπειρογνωμόνων είναι οι Μανόλης Γαλενιανός, Δημήτριος Γούλας, Ιωάννης Καπλάνης, Βασίλης Μοναστηριώτης και Θωμάς Μούτος.

δεύτερο τρίμηνο του 2013. Το ευνοϊκό οικονομικό περιβάλλον είχε ως αποτέλεσμα σύμφωνα με την αξιολόγηση της Παγκόσμιας Τράπεζας ο ρυθμός αύξησης της απασχόλησης για το 2019 να επιβραδυνθεί κατά σχεδόν 2%, ενώ τα στοιχεία της Έρευνας Εργατικού Δυναμικού καταγράφουν το δεύτερο εξάμηνο του 2019ταχύτερη αύξηση των μερικώς απασχολούμενων, ενδεχομένως λόγω υποκατάστασης εργαζομένων πλήρους απασχόλησης με εργαζόμενους μερικής απασχόλησης λόγω αύξησης του κόστους εργασίας.

Η τρέχουσα συγκυρία είναι σαφώς πιο δυσμενής από αυτή του 2019. Λόγω της πανδημίας μεγάλο μέρος της παραγωγικής διαδικασίας την άνοιξη του 2020, καθώς και από το φθινόπωρο του 2020 έως πρόσφατα παρέμεινε με κρατική εντολή ανενεργό για μεγάλα διαστήματα. Τα μέτρα περιορισμού που επιβλήθηκαν με γνώμονα την προστασία της υγείας του κοινωνικού συνόλου, αν και από ό,τι φαίνεται είχαν θετικό αντίκτυπο αναφορικά με την εξέλιξη της πανδημίας, είχαν και έντονο υφεσιακό αποτέλεσμα. Η πολιτεία έλαβε γρήγορα μέτρα στήριξης για τους πληττόμενους εργαζόμενους και επιχειρήσεις, τα οποία συνδυάστηκαν με ρήτρες διατήρησης των θέσεων εργασίας, οι οποίες ακόμη ισχύουν. Το 2020 το ΑΕΠ μειώθηκε κατά 8,2%, η απασχόληση κατά 0,9%, οι ώρες εργασίας κατά 11% και το προϊόν ανά απασχολούμενο κατά 7%. Αυτά συνέτειναν στη δραστική μείωση της παραγωγικότητας της εργασίας και στην αύξηση του μοναδιαίου κόστους εργασίας επιδεινώνοντας τη διεθνή ανταγωνιστικότητα της χώρας.

Οι πρόσφατες μακροοικονομικές εξελίξεις της χώρας συνδέονται με την εξέλιξη της πανδημίας και όχι με την αύξηση του κατώτατου μισθού τον Φεβρουάριο του 2019, η οποία είχε μάλλον ήδη απορροφηθεί από την οικονομία πριν το ξέσπασμα της πανδημίας. Ωστόσο, παρόλο που δεν φαίνεται αιτιώδης σχέση μεταξύ της αύξησης των κατώτατων μισθών τον Φεβρουάριο του 2019 και της χειροτέρευσης των προσδιοριστικών τους παραγόντων το 2020, είναι προφανές ότι οι ιδιαίτερα δυσμενείς εξελίξεις αυτών το 2020 δεν μπορούν παρά να ληφθούν σοβαρά υπόψη στην απόφαση για την αναπροσαρμογή των κατώτατων μισθών. Επίσης, οι μεταβολές στους εγχώριους μισθούς δεν μπορεί να είναι αποκλειστικά συνάρτηση της εγχώριας παραγωγικότητας, αλλά και της εισοδηματικής πολιτικής των κυριότερων ανταγωνιστών μας.

Οι εκτιμήσεις που καταγράφονται στο πόρισμα δείχνουν ότι η σχέση μεταξύ κατώτατου και μέσου μισθού είναι θετική, ενώ η σχέση μεταξύ κατώτατου μισθού και απασχόλησης είναι αρνητική. Μάλιστα η αρνητική επίδραση του κατώτατου μισθού στην απασχόληση εκτιμάται πιο έντονη σε περιόδους ύφεσης. Επίσης, προκύπτουν σημαντικές διαφοροποιήσεις ως προς την ένταση του αποτελέσματος ανάλογα με το μέγεθος και τον κλάδο δραστηριότητας της κάθε επιχείρησης. Φαίνεται ότι οι μικρές επιχειρήσεις, στις οποίες η χρήση του κατώτατου μισθού είναι πιο διαδεδομένη και οι οποίες έχουν ήδη δεχθεί μεγαλύτερο πλήγμα από την πανδημία, είναι πιο ευαίσθητες σε αλλαγές στον κατώτατο μισθό.

Στην παρούσα συγκυρία οι εφαρμοσμένες πολιτικές οφείλουν πρωτίστως να διατηρήσουν τις υφιστάμενες θέσεις εργασίας, οι οποίες μέχρι σήμερα τελούν υπό την απαγόρευση των απολύσεων. Μεγάλος αριθμός επιχειρήσεων ακόμα και σήμερα βρίσκεται σε καθεστώς προστασίας από το κράτος λόγω πανδημίας (επιδοτήσεις, αναβολή πληρωμών, κ.ά.). Προτεραιότητα είναι να μην παρατηρηθούν αθρόες απολύσεις ούτε και οριστικό κλείσιμο βιώσιμων επιχειρήσεων, ενώ θα πρέπει να αποκατασταθούν η βελτίωση της απασχόλησης και η αποκλιμάκωση της ανεργίας.

Συνοπτικά το ΚΕΠΕ και ορισμένα μέλη της Επιτροπής Εμπειρογνωμόνων θεωρούν ότι είναι σκόπιμο η όποια αναπροσαρμογή του κατώτατου μισθού να ανασταλεί έως ότου αποκατασταθεί η κανονικότητα στην οικονομία και αυτή καταγράψει συστηματικά θετικούς ρυθμούς ανάπτυξης. Την τρέχουσα περίοδο με την έντονη αβεβαιότητα που υπάρχει ως προς την εξέλιξη της πανδημίας, των εμβολιασμών, των μεταλλάξεων του Covid-19, του διεθνούς τουρισμού και των επενδύσεων, ενώ η οικονομία ακόμα υφίσταται περιορισμούς στη λειτουργία της και τα μέτρα στήριξης συνεχίζονται πιστεύουμε ότι δεν είναι σκόπιμο να υπάρξει κάποια επιπλέον διαταραχή στην αγορά εργασίας. Ούτως ή άλλως με δεδομένες τις πρόσφατες φορολογικές και ασφαλιστικές ελαφρύνσεις μισθωτών και επιχειρήσεων, καθώς και την πρόθεση της κυβέρνησης για περαιτέρω διεύρυνσή τους, σε συνδυασμό με τον αποπληθωρισμό οι πραγματικοί κατώτατοι μισθοί έχουν αυξηθεί πάνω από 2% μέσα σε μια εξαιρετικά δυσμενή χρονιά. Να σημειωθεί ότι ορισμένα μέλη της Επιτροπής Εμπειρογνωμόνων προτείνουν αύξηση του κατώτατου μισθού σε ποσοστό έως και 4% θεωρώντας ότι αυτό θα στείλει ένα θετικό σήμα για την επανεκκίνηση της οικονομίας, τονώνοντας τα εισοδήματα των χαμηλόμισθων και το οικονομικό κλίμα γενικότερα, ενώ δεν θα επηρεάσει δυσανάλογα το κόστος εργασίας των επιχειρήσεων.

Στην επόμενη ενότητα καταγράφεται συνοπτικά η διαβούλευση των κοινωνικών εταίρων με τα βασικά σημεία συμφωνίας και διαφωνίας τους. Η ενότητα 3 περιγράφει εν συντομία την κατάσταση της ελληνικής οικονομίας και της αγοράς εργασίας, ενώ η ενότητα 4 καταγράφει τους κυριότερους παράγοντες που επιδρούν στον καθορισμό του κατώτατου μισθού. Τέλος, τα βασικά συμπεράσματα και οι προτάσεις πολιτικής παρουσιάζονται στην ενότητα 5.

2 Σύνοψη διαβούλευσης

2.1 Σημεία συμφωνίας των κοινωνικών εταίρων (κοινά σημεία)

Η τρέχουσα κατάσταση της ελληνικής οικονομίας και προοπτικές

Όλοι οι κοινωνικοί εταίροι αναγνωρίζουν τη δύσκολη κατάσταση στην οποία βρίσκεται η ελληνική οικονομία μετά την πανδημία και την αβεβαιότητα που αυτή συνεπάγεται για τις μελλοντικές εξελίξεις, παρά τα καλά νέα από το μέτωπο των εμβολίων. Η δύσκολη κατάσταση τεκμηριώνεται από πλήθος στατιστικών δεδομένων.

Ειδικότερα:

- Το ΑΕΠ μειώθηκε το 2020 κατά -8,2%. Πρόκειται για τη μεγαλύτερη μείωση μεταξύ των χωρών της Ευρωζώνης, οι οποίες έλαβαν παρόμοια μέτρα αντιμετώπισης της πανδημίας, στήριξης των επιχειρήσεων και της απασχόλησης με τη χώρα μας. Αυτό ενδεχομένως οφείλεται στο παραγωγικό πρότυπο της Ελλάδας, το οποίο στηρίζεται πολύ στον τριτογενή τομέα, όπως π.χ. ο τουρισμός και η εστίαση.
- Το ΑΕΠ συνέχισε να μειώνεται το πρώτο τρίμηνο του 2021 κατά -2,3% ή -1,4% (chain-linked volumes). Ουσιαστική ανάκαμψη αναμένεται όταν οι εξελίξεις επιτρέψουν την ομαλοποίηση της οικονομικής δραστηριότητας.
- Επιπλέον, το δημοσιονομικό έλλειμμα έφτασε το -9,7% του ΑΕΠ το 2020, το τρίτο μεγαλύτερο έλλειμμα μεταξύ των χωρών της ΕΕ με τον μέσο όρο της ΕΕ27 να βρίσκεται στο -6,9%.[2]
- Το αποτέλεσμα της μείωσης του ΑΕΠ και του δημοσιονομικού ελλείμματος είναι η εκτίναξη του λόγου χρέος/ΑΕΠ που άγγιξε το 205,6% το τέταρτο τρίμηνο του 2020 εμφανίζοντας την τρίτη μεγαλύτερη αύξηση μεταξύ των χωρών της ΕΕ (+5,9 εκατοστιαίες μονάδες).[3]
- Η ανεργία παραμένει σε υψηλό επίπεδο, το υψηλότερο στην Ευρωζώνη. Τον Φεβρουάριο του 2021 το ποσοστό ανεργίας ήταν 15,9%, 0,2 εκατοστιαίες μονάδες πάνω από τον αντίστοιχο μήνα το 2020. Η ανεργία είναι ακόμη υψηλότερη στις γυναίκες (19%) και τους νέους 15-24 ετών (37,4%).
- Ο πληθωρισμός ήταν αρνητικός το 2020 (-1,3%) σε ετήσια βάση και συνεχίζει το 2021 με -2% τον Ιανουάριο, -1,3% τον Φεβρουάριο, -1,6 τον Μάρτιο, -0,3% τον Απρίλιο, ενώ τον Μάιο ήταν οριακά θετικός (0,1%).[4]
- Δεδομένων των δυσμενών συνθηκών τα μέτρα στήριξης της απασχόλησης, όπως η αναστολή εργασίας, η τηλεργασία και η δυνατότητα μείωσης των ωρών απασχόλησης

[2] βλ. https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/tec00127/default/table?lang=en
[3] βλ. https://ec.europa.eu/eurostat/documents/2995521/11563051/2-23042021-AP-EN.pdf/a794c696-ae8b-db1e-ba8b-76529919a843
[4] Βλ. ΕΛΣΤΑΤ, Δελτίο Τύπου , Δείκτης Τιμών Καταναλωτή, 10 Ιουνίου 2021.

κατά βούληση από τις επιχειρήσεις κατάφεραν να αποτρέψουν μια μεγάλη αύξηση της ανεργίας, αλλά η απασχόληση μοιραία επηρεάστηκε. Κυρίως μέσω της μείωσης των ωρών απασχόλησης και την αύξηση των απουσιών από την εργασία.

Ακόμη, τα στατιστικά δεδομένα φαίνεται να συνηγορούν ότι οι επιχειρήσεις που απασχολούν κατά κανόνα συχνότερα προσωπικό με τον ΚΜ ανήκουν σε κλάδους που επλήγησαν περισσότερο από την πανδημία και τα μέτρα κοινωνικής αποστασιοποίησης, όπως ο τουρισμός, το εμπόριο, η εστίαση (βλ. υπομνήματα ΓΣΕΒΕΕ και ΕΣΕΕ) και οι μικρές επιχειρήσεις ανεξαρτήτως κλάδου. Στο υπόμνημα του ΣΕΤΕ αναφέρεται ότι επιχειρήσεις με λιγότερα από δέκα άτομα απασχολούν περισσότερο από 80% του προσωπικού τους με τον ΚΜ. Επομένως, υποστηρίζει ο ΣΕΤΕ, οποιαδήποτε αύξηση του ΚΜ θα οδηγήσει σε αύξηση του κόστους εργασίας και ενδέχεται να θέσει σε κίνδυνο την επιβίωση των επιχειρήσεων αυτών με δυνητικά αρνητικές επιπτώσεις στην απασχόληση και την ανεργία για το σύνολο της οικονομίας.

Από την άλλη πλευρά, υπάρχουν σημάδια που δικαιολογούν αισιοδοξία, όπως ο εμβολιασμός του πληθυσμού, που προχωρά με γρήγορους ρυθμούς, το σταδιακό άνοιγμα των μετακινήσεων και των συναθροίσεων, η αποκατάσταση της οικονομικής δραστηριότητας, αλλά και η στήριξη της οικονομίας με 32 δισ. ευρώ στο πλαίσιο του Ευρωπαϊκού Ταμείου Ανάκαμψης. Βασική παράμετρο αβεβαιότητας, ωστόσο, αποτελούν οι μεταλλάξεις του ιού, όπως η «Δέλτα», που ήδη πλήττει το Ηνωμένο Βασίλειο, οι οποίες ενδέχεται να μην καλύπτονται από τα διαθέσιμα εμβόλια πλήρως.

Επομένως, σε μεγάλο βαθμό οι εξελίξεις αναμένεται να επηρεαστούν τόσο από αστάθμητους παράγοντες, όσο και από την επιτυχημένη οικονομική και πολιτική διαχείριση της επόμενης ημέρας. Αυτό είναι το πλαίσιο στο οποίο εντάσσεται η διαδικασία διαβούλευσης για τον ΚΜ.

Ενίσχυση της εσωτερικής ζήτησης

Κάποιοι φορείς (ΣΕΒ, ΣΒΕ, ΓΣΕΕ), εκκινούμενοι από την ανάγκη να τονωθεί η εσωτερική ζήτηση, χωρίς όμως να επιβαρυνθούν οι επιχειρήσεις, προτείνουν τη μείωση των ασφαλιστικών εισφορών με στόχο την ενίσχυση του διαθέσιμου εισοδήματος από εργασία, όχι μόνο του ΚΜ. Με αυτόν τον τρόπο αυξάνεται το διαθέσιμο εισόδημα, χωρίς όμως να αυξηθεί το κόστος για τις επιχειρήσεις. Μάλιστα, η σχετική πρόταση προβλέπει μείωση των ασφαλιστικών εισφορών εκτός συντάξεων, ήτοι των κρατήσεων υπέρ τρίτων και των κρατήσεων για την υγειονομική περίθαλψη. Ο ΣΕΤΕ, όμως, θέτει ζήτημα ανεύρεσης των πόρων που θα επιτρέψουν τη μείωση των ασφαλιστικών εισφορών. Ο ΣΒΕ, από την άλλη μεριά, προτείνει τη μείωση της φορολογικής επιβάρυνσης αυτών που αμείβονται με τον ΚΜ με το ίδιο σκεπτικό.

Το ΚΕΠΕ κρίνει ότι για να εξεταστεί περαιτέρω μείωση των ασφαλιστικών εισφορών ή/και η μείωση της φορολογικής επιβάρυνσης πρέπει πρώτα να αξιολογηθούν οι επιπτώσεις στα έσοδα των ασφαλιστικών φορέων και τα κρατικά ταμεία. Επιπλέον, πρέπει να εξασφαλιστεί η δημοσιονομική ουδετερότητα της όποιας παρέμβασης, ώστε να μην επιβαρυνθεί ο κρατικός προϋπολογισμός από πρόσθετες επιχορηγήσεις των ασφαλιστικών ταμείων και να μην απαιτηθεί μείωση των δημοσίων δαπανών. Επομένως, μια τέτοια επιλογή απαιτεί σε βάθος ανάλυση των επιπτώσεων για την εύρεση του βέλτιστου τρόπου υλοποίησής της, λαμβάνοντας υπόψη και προγραμματισμένες αλλαγές στην κοινωνική ασφάλιση.

Ελεύθερες συλλογικές διαπραγματεύσεις

Συγκεκριμένοι κοινωνικοί εταίροι (ΕΣΕΕ, ΓΣΕΒΕΕ, ΓΣΕΕ) προβάλλουν την πάγια θέση τους για επαναφορά των ελεύθερων συλλογικών διαπραγματεύσεων με στόχο μια Εθνική Γενική Συλλογική Σύμβαση Εργασίας μέσω της οποίας θα καθορίζεται και ο κατώτατος μισθός. Ωστόσο, άλλοι (ΣΕΒ) διατυπώνουν τη θέση ότι πρέπει να εφαρμοστεί ο σημερινός νόμος, ο οποίος αποτελεί καλή διεθνή πρακτική. Εξάλλου, δεδομένου του δικαιώματος μονομερούς προσφυγής στον ΟΜΕΔ, όπου κάποιες φορές λαμβάνονταν οι τελικές αποφάσεις για τον κατώτατο μισθό, κάποιοι αμφισβητούν ακόμη και την ελευθερία των συλλογικών διαπραγματεύσεων στο παρελθόν.

Άποψη του ΚΕΠΕ είναι ότι η διαδικασία όπως έχει προβλεφθεί συμβάλλει στην αύξηση της διαφάνειας και διαμορφώνει πεδίο γόνιμης διαβούλευσης των κοινωνικών εταίρων επιφυλάσσοντας κομβικό ρόλο στην κυβέρνηση. Άλλωστε, η Κυβέρνηση είναι η πλέον αρμόδια δημοκρατικά εκλεγμένη αρχή να σταθμίσει τα επιχειρήματα των κοινωνικών εταίρων και να τα εντάξει στο πλαίσιο του ευρύτερου οικονομικού, κοινωνικού και δημοσίου συμφέροντος της ελληνικής κοινωνίας. Επιπλέον, η κυβέρνηση οφείλει να λάβει υπόψη της και τις κοινωνικές ομάδες που δεν συμμετέχουν στη διαδικασία διαβούλευσης, όπως είναι οι άνεργοι. Αυτό ενδέχεται να είναι ιδιαίτερα σημαντικό, εφόσον οι αποφάσεις για τον ΚΜ έχουν επιπτώσεις στην απασχόληση και στη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας.

2.2 Σημεία διαφωνίας των κοινωνικών εταίρων

Προτάσεις των κοινωνικών εταίρων για τον ΚΜ

Παρά τη συμφωνία ως προς την κατάσταση της ελληνικής οικονομίας, οι κοινωνικοί εταίροι βλέπουν τον κατώτατο μισθό είτε ως μέρος της λύσης είτε ως μέρος του προβλήματος, ανάλογα με την αφετηρία της ανάλυσης και τη μεθοδολογία που χρησιμοποιούν. Το κύριο και ουσιαστικό σημείο διαφωνίας τους αφορά στις προτάσεις για τη μεταβολή του κατώτατου μισθού (ΚΜ), οι οποίες πηγάζουν από τις διαφορετικές προσδοκίες και εκτιμήσεις που έχει κάθε πλευρά για τις επιπτώσεις μιας μεταβολής του ΚΜ στην οικονομική δραστηριότητα.

Σε αυτό το πλαίσιο, οι εργοδοτικοί φορείς προκρίνουν κατά κανόνα τη διατήρηση του ΚΜ στο σημερινό επίπεδο. Αντίθετα, η ΓΣΕΕ προκρίνει μια σημαντική αύξηση του ΚΜ κατά 15,4%, με στόχο τα 751 ευρώ μηνιαίως άμεσα και με ορίζοντα περαιτέρω αύξησης του ΚΜ στα 809 ευρώ στους επόμενους 14 μήνες. Και οι δύο πλευρές παραθέτουν επιχειρήματα.

Τα επιχειρήματα των εργοδοτικών φορέων αναφέρονται στη δυσμενή κατάσταση της οικονομίας και της αγοράς εργασίας. Υποστηρίζεται ότι οποιαδήποτε αύξηση του κόστους εργασίας που θα προκαλέσει η αύξηση του ΚΜ θα θέσει σε κίνδυνο τις ευάλωτες επιχειρήσεις περιορίζοντας περαιτέρω την ήδη μειωμένη ρευστότητά τους και οδηγώντας σε κλείσιμο μονάδων και απολύσεις. Όπως σημειώνεται στα υπομνήματα κάποιων εργοδοτικών φορέων, τα μέτρα στήριξης των επιχειρήσεων μετέθεσαν τις υποχρεώσεις τους προς το κράτος, τα ασφαλιστικά ταμεία, τις τράπεζες, κ.ά., αλλά δεν τις διέγραψαν. Αυτό σημαίνει ότι με την ομαλοποίηση της οικονομικής κατάστασης, οι επιχειρήσεις θα κληθούν να αποπληρώσουν προηγούμενες και τρέχουσες υποχρεώσεις ταυτόχρονα. Αναμφισβήτητα, αυτό επιβάλλει πρόσθετο βάρος σε πολλές από αυτές, ενώ κάποιες ενδέχεται να τις οδηγήσει στο κλείσιμο με αρνητικές επιπτώσεις στην απασχόληση. Παράλληλα, μια αύξηση του ΚΜ θα επιβαρύνει όσες επιχειρήσεις επιβιώσουν οδηγώντας σε επιδείνωση της ανταγωνιστικότητας της χώρας και διακινδυνεύοντας την εύθραυστη οικονομική ανάκαμψη που είχε ξεκινήσει πριν την πανδημία και ελπίζεται να συνεχιστεί με την ομαλοποίηση της κατάστασης και την εισροή των ευρωπαϊκών πόρων του ταμείου ανάκαμψης. Επιπλέον, ο ΣΕΤΕ εφιστά την προσοχή στις επιπτώσεις της αύξησης του ΚΜ στην αύξηση της αδήλωτης και ανασφάλιστης εργασίας. Σύμφωνα με τα παραπάνω, προτείνεται μια στάση αναμονής με το πάγωμα του ΚΜ, τουλάχιστον για τους επόμενους μήνες.

Ενδεικτικά αναφέρεται ότι η πρόσφατη έκθεση της Παγκόσμιας Τράπεζας (ΠΤ)[5] έδειξε ότι η αύξηση του ΚΜ το 2019 είχε τις εξής επιπτώσεις. Πρώτο, αύξησε τις αποδοχές όλων των ομάδων εργαζομένων βάσει φύλου, ηλικίας, κλάδου απασχόλησης, επαγγέλματος, κ.ά. περίπου 10% και τις αποδοχές των νέων 15-24 ετών κατά περίπου 17% εξαιτίας της κατάργησης του ΚΜ για τους νέους. Δεύτερο, σε επίπεδο επιχείρησης, η αύξηση του ΚΜ οδήγησε σε αύξηση των αποδοχών από εργασία κατά περίπου 9%. Τρίτο, η αύξηση του ΚΜ οδήγησε σε μείωση της απασχόλησης στις επιχειρήσεις που επηρεάστηκαν από αυτήν κατά 2% περίπου. Τέταρτο, υπάρχουν διαφορές μεταξύ των κλάδων στην επίδραση του ΚΜ στις αποδοχές και την απασχόληση, καθώς κάποιοι κλάδοι εμφανίζουν μεγαλύτερη ευαισθησία από άλλους. Ωστόσο, όπου είναι στατιστικά σημαντική η επίδραση είναι αρνητική, δηλαδή μειώνει την απασχόληση στην επιχείρηση. Πέμπτο, η αύξηση του ΚΜ μείωσε την ανισότητα των αποδοχών από εργασία, αλλά μόνο στο κάτω μέρος της κατανομής, άρα η αλλαγή δεν φαίνεται να διαχύθηκε σε όλη την κατανομή των αποδοχών.

[5] World Bank (2021). Technical support to the Ministry of Labour and Social Affairs of Greece. Greece Minimum Wage, Indicative Analysis, 12-2-2021.

Η ΓΣΕΕ, από την άλλη πλευρά, στηρίζει την πρόταση για αύξηση του ΚΜ στο χαμηλό ύψος του, το οποίο δεν εξασφαλίζει την αξιοπρεπή διαβίωση των απασχολούμενων βάσει του κριτηρίου του 60% του ακαθάριστου διάμεσου μισθού πλήρους απασχόλησης (όριο φτώχειας[6]), βάσει της χαμηλής αγοραστικής δύναμης του ΚΜ (5η χαμηλότερη στην ΕΕ27) και βάσει του κριτηρίου του μισθού διαβίωσης (living wage). Επικαλείται, μάλιστα, ένα μακροοικονομικό υπόδειγμα αποθεμάτων-ροών για να εκτιμήσει τις θετικές επιπτώσεις της προτεινόμενης αύξησης του ΚΜ στο ΑΕΠ, τον ρυθμό ανάπτυξης, την ανεργία, την παραγωγικότητα της εργασίας, τον λόγο χρέος/ΑΕΠ και την εισοδηματική ανισότητα.

Η άποψη του ΚΕΠΕ είναι ότι δεν υπάρχουν εμπειρικές ενδείξεις που να μπορούν με βεβαιότητα να στηρίξουν τη μία ή την άλλη άποψη. Επιπλέον, το επιχείρημα για την αδήλωτη και ανασφάλιστη εργασία δεν κρίνεται ισχυρό, διότι πρόκειται για παραβατική συμπεριφορά η αντιμετώπιση της οποίας δεν μπορεί να στηριχτεί σε έναν χαμηλό ΚΜ ως αντικίνητρο. Εναπόκειται, λοιπόν, στην κυβέρνηση να εντείνει τις προσπάθειες ελέγχου και καταστολής παραβατικών συμπεριφορών. Ενδεχομένως, η σταθερότητα του ΚΜ εν αναμονή εξελίξεων μέχρι το τέλος του έτους να είναι μια ασφαλής επιλογή. Από την άλλη πλευρά, η πιθανή ώθηση που θα έδινε μια έστω συμβολική αύξηση του ΚΜ, ίσως να είχε θετικές επιπτώσεις στην εσωτερική ζήτηση οδηγώντας σε ταχύτερη ομαλοποίηση της οικονομικής δραστηριότητας.

Σταθερός μηχανισμός διαμόρφωσης του ΚΜ

Ο ΣΕΤΕ προτείνει έναν σταθερό μηχανισμό διαμόρφωσης του ΚΜ με βάση τον ακαθάριστο μέσο μισθό πλήρους απασχόλησης (ΜΜ). Ειδικότερα, προτείνει να διαμορφώνεται σταθερά ο ΚΜ στο 50%-55% του ΜΜ. Το επιχείρημα αυτό στηρίζεται στην υπόθεση ότι οι μεταβολές του μέσου μισθού αντανακλούν τις μεταβολές στην παραγωγικότητα της εργασίας και, άρα, δεν θέτουν σε κίνδυνο την επιβίωση των επιχειρήσεων. Με δεδομένο ότι, σύμφωνα με τους υπολογισμούς του ΣΕΤΕ, ο ΚΜ βρίσκεται στο 54,5% του μέσου μισθού, συστήνεται να παραμείνει στο ίδιο επίπεδο.

Η ΓΣΕΕ, από την άλλη πλευρά, στηρίζεται σε διαφορετικό εύρος επιχειρημάτων τα οποία εστιάζουν στον οικονομικό και κοινωνικό ρόλο του ΚΜ ως μέσο καταπολέμησης της φτώχειας και της κοινωνικής ανισότητας, αλλά και στον δυνητικά θετικό ρόλο της ενίσχυσης του ΚΜ στην οικονομική ανάπτυξη.

Σε αυτό το πλαίσιο, η ΓΣΕΕ προτείνει επίσης έναν μηχανισμό αυτόματου καθορισμού του ΚΜ στο 60% του διάμεσου ακαθάριστου μισθού πλήρους απασχόλησης σε μια περίοδο 14 μηνών με το επιχείρημα ότι ο ΚΜ πρέπει να διασφαλίζει ένα αξιοπρεπές επίπεδο διαβίωσης. Το επιχείρημα συμπληρώνει το πρόσφατο σχέδιο οδηγίας της ΕΕ για τον ΚΜ,

[6] Αυτό δεν είναι απόλυτα ακριβές, εκτός αν οι αποδοχές από εργασία είναι η μοναδική πηγή εισοδήματος. Σε κάθε περίπτωση, το όριο φτώχειας είναι συνάρτηση του μεγέθους του νοικοκυριού και της σύνθεσής του.

αλλά και συστάσεις του ILO σχετικά με το ύψος του ΚΜ, ενώ πρόκειται για υποχρέωση της χώρας μας στο πλαίσιο του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Χάρτη, σύμφωνα με τη νομολογία της Ευρωπαϊκής Επιτροπής Κοινωνικών Δικαιωμάτων, που αποτελεί όργανο του Συμβουλίου της Ευρώπης. Επίσης, η ΓΣΕΕ επικαλείται τη χαμηλή αγοραστική δύναμη του ΚΜ (η 5η χαμηλότερη στην ΕΕ) και χρησιμοποιεί ως επιχείρημα ότι η πλειονότητα των χωρών-μελών της ΕΕ (17/21) αύξησαν τον ΚΜ το 2021 παρότι αντιμετώπισαν την ίδια δυσμενή κατάσταση με την Ελλάδα και αναγκάστηκαν να λάβουν παρόμοια μέτρα. Βέβαια, όπως συζητήσαμε παραπάνω, η χώρα μας βίωσε ισχυρότερη μείωση του ΑΕΠ από τις υπόλοιπες χώρες-μέλη της ΕΕ27, ισχυρή αύξηση του λόγου χρέος/ΑΕΠ και, ακόμη, μεγαλύτερη του μέσου όρου αύξηση του δημοσιονομικού ελλείμματος.

Η χρήση του μέσου αντί του διάμεσου ακαθάριστου μισθού πλήρους απασχόλησης ανάμεσα στον ΣΕΤΕ και τη ΓΣΕΕ είναι σημαντική, διότι οδηγεί σε διαφορετικά συμπεράσματα και προτάσεις. Με τον ορισμό του ΣΕΤΕ ο ΚΜ ήδη κινείται στο επιθυμητό εύρος, άρα συστήνεται να διατηρηθεί σταθερός, ενώ με τον ορισμό της ΓΣΕΕ βρίσκεται στο 48,2% του διάμεσου μισθού και, επομένως, υπάρχει ανάγκη αύξησής του και, μάλιστα, σημαντικής. Σε τελική ανάλυση, όμως, το ερώτημα που πρέπει να απαντηθεί είναι κατά πόσον ο ΚΜ είναι επαρκής και μπορεί να εξασφαλίσει μια αξιοπρεπή διαβίωση, αν και εφόσον αυτό είναι το ζητούμενο.

Η άποψη του ΚΕΠΕ είναι ότι η διαμόρφωση ενός μηχανισμού αυτόματης διαμόρφωσης του ΚΜ ενδέχεται να λειτουργήσει θετικά, στο βαθμό που θα μειώσει την ανασφάλεια για τις μελλοντικές μεταβολές εισάγοντας ένα στοιχείο προδιαγεγραμμένης πορείας για τον ΚΜ. Ωστόσο, προκειμένου να ακολουθήσει ο μέσος μισθός τις αυξήσεις της παραγωγικότητας, πρέπει η πλευρά των εργαζομένων να έχει επαρκή διαπραγματευτική δύναμη. Με δεδομένο το υψηλό ποσοστό ανεργίας και τη μείωση της συμμετοχής των εργαζομένων στους φορείς εκπροσώπησής τους τα τελευταία χρόνια (24% το 2016 σύμφωνα με το υπόμνημα της ΓΣΕΕ), είναι δύσκολο να επιτευχθεί κάτι τέτοιο. Επομένως, θεωρείται ότι η διαβούλευση με την τελική απόφαση να εναπόκειται στην κυβέρνηση είναι προτιμότερη για την αδύναμη πλευρά σε αυτή την περίοδο, δηλαδή την εργασία.

Ο ρόλος του ΚΜ στην οικονομία

Οι μελλοντικές εξελίξεις στο μέτωπο της οικονομίας δεν μπορούν ακόμη να προσδιοριστούν με βεβαιότητα, διότι εξαρτώνται από πολλούς ευμετάβλητους παράγοντες. Σε αυτό τείνουν να συμφωνούν οι κοινωνικοί εταίροι, όπως είδαμε παραπάνω. Ωστόσο, διαφωνούν ως προς το αναμενόμενο αποτέλεσμα και πρωτίστως, ως προς τη λειτουργία και τον ρόλο του ΚΜ στην οικονομία. Αυτή είναι πιθανόν η βασικότερη διαφορά των δύο πλευρών.

Έτσι, οι εργοδοτικοί φορείς τείνουν να είναι πιο απαισιόδοξοι εστιάζοντας στα προβλήματα των επιχειρήσεων (ενδιαφέροντα είναι τα ευρήματα της έρευνας κλίματος της ΓΣΕΒΕΕ) και

προβάλλουν εντονότερα την αύξηση του κόστους εργασίας που θα προκαλέσει η αύξηση του ΚΜ και τα προβλήματα ρευστότητας που θα προκληθούν στις επιχειρήσεις. Με άλλα λόγια, ο ΚΜ αντιμετωπίζεται αποκλειστικά ως πηγή κόστους από τους εργοδοτικούς φορείς αγνοώντας τις πιθανές θετικές επιδράσεις στην κατανάλωση. Αυτό είναι αναμενόμενο μιας και η αύξηση του ΚΜ επιφέρει άμεση και ορατή αύξηση του κόστους σε κάθε μία επιχείρηση, αλλά διαχέει το όφελος της αυξημένης ζήτησης για προϊόντα και υπηρεσίες σε ολόκληρη την οικονομία.

Αντίθετα, η ΓΣΕΕ εκτιμά ότι μια αύξηση του ΚΜ θα βελτιώσει την οικονομική κατάσταση σε συνδυασμό με την εισροή των ευρωπαϊκών πόρων του ταμείου ανάκαμψης. Το επιχείρημα βασίζεται στην υπόθεση ότι η ανάπτυξη της ελληνικής οικονομίας προέρχεται από τους μισθούς και όχι τα κέρδη των επιχειρήσεων (wage led growth), άρα αντιμετωπίζει τον ΚΜ ως ένα εργαλείο ενίσχυσης της εγχώριας ζήτησης για προϊόντα και υπηρεσίες που παράγονται κατά κανόνα στο εσωτερικό της χώρας. Δεδομένου ότι η ροπή προς κατανάλωση είναι σχεδόν μονάδα για τους χαμηλόμισθους, η αύξηση του διαθέσιμου εισοδήματος οδηγεί σε περίπου ισόποση αύξηση της κατανάλωσης. Σε αυτό το πλαίσιο η ΓΣΕΕ εκτιμά, με τη βοήθεια ενός μακροοικονομικού υποδείγματος αποθεμάτων-ροών, ότι η προτεινόμενη αύξηση του ΚΜ θα αυξήσει το ΑΕΠ, θα μειώσει την ανεργία, θα αυξήσει την παραγωγικότητα της εργασίας, θα μειώσει τον λόγο χρέος/ΑΕΠ και θα μειώσει την εισοδηματική ανισότητα, περιλαμβανομένης αυτής μεταξύ ανδρών-γυναικών. Είναι γεγονός ότι στην ελληνική αγορά εργασίας οι γυναίκες αμείβονται συχνότερα με τον ΚΜ από τους άνδρες.

Πρακτικά, μια αύξηση του ΚΜ ενδέχεται να προκαλέσει πράγματι αύξηση της εγχώριας ζήτησης και να τονώσει την εγχώρια παραγωγή, όπως υποστηρίζει η ΓΣΕΕ. Στα αρνητικά σημεία, όμως, είναι ότι η αύξηση της ζήτησης ενδεχομένως να αφορά σε εισαγόμενα προϊόντα και, άρα, να οδηγήσει σε χειροτέρευση του εμπορικού ισοζυγίου. Στα θετικά επιχειρήματα πρέπει να συμπεριλάβει κανείς ότι η αύξηση του κόστους εργασίας θα ωθήσει τις επιχειρήσεις στην υιοθέτηση νέων τεχνολογιών εξοικονόμησης του παραγωγικού συντελεστή το κόστος του οποίου αυξήθηκε και, άρα, σε μείωση του κόστους παραγωγής μεσοπρόθεσμα (καθώς θα χρησιμοποιείται λιγότερη εργασία). Ωστόσο, εν τω μεταξύ, κάποιοι θα μείνουν άνεργοι. Προκειμένου αυτή η προοπτική να αποτελέσει βιώσιμη επιλογή, πρέπει να λειτουργεί ένα ισχυρό δίχτυ προστασίας των εργαζομένων έναντι του κινδύνου της ανεργίας και ενεργητικές πολιτικές που θα διευκολύνουν την επανένταξη των ανέργων στην αγορά εργασίας. Επιπλέον, η δημιουργία νέων θέσεων εργασίας είναι αναγκαία για να αντισταθμιστεί η μείωση της ζήτησης εργασίας που θα προέλθει από τις επιχειρήσεις που υποκαθιστούν εργασία με κεφάλαιο, άρα η οικονομία πρέπει να βρίσκεται στο ανοδικό τμήμα του οικονομικού κύκλου. Το ΚΕΠΕ εκτιμά ότι τέτοιες προϋποθέσεις δεν συντρέχουν στην ελληνική οικονομία και αγορά εργασίας προς το παρόν.

Πίνακας 1. ***Συγκεντρωτικός πίνακας προτάσεων κοινωνικών εταίρων***

Κοινωνικός εταίρος	**Πρόταση**	**Λεπτομέρειες**
ΓΣΕΒΕΕ	**Διατήρηση ΚΜ στο ίδιο επίπεδο**	Μεγάλη αβεβαιότητα για το μέλλον.
	Να επιστρέψει η διαδικασία στο συλλογικό επίπεδο διαπραγμάτευσης	Η τρέχουσα διαδικασία δίνει πολύ μεγάλη ελευθερία κινήσεων στην κυβέρνηση.
		Μια αύξηση του ΚΜ θα αυξήσει το κόστος για τις επιχειρήσεις, ιδιαίτερα αυτές που έχουν πληγεί από την πανδημία περισσότερο.
		Προέχει η διάσωση των επιχειρήσεων και η διατήρηση των θέσεων εργασίας. Αποκαρδιωτικά τα ευρήματα της Έρευνας Κλίματος της ΓΣΕΒΕΕ.
		Ειδικότερα: α) η πλειονότητα των μικρών και πολύ μικρών επιχειρήσεων αντιμετωπίζει σοβαρά οικονομικά προβλήματα, β) υγιείς μικρές και πολύ μικρές επιχειρήσεις αντιμετωπίζουν σοβαρά προβλήματα βιωσιμότητας, γ) τα ίδια κεφάλαια που διέθεταν, κυρίως για επενδύσεις μικρής κλίμακας, έχουν αναλωθεί για την απορρόφηση των επιπτώσεων της υγειονομικής κρίσης, παρά τα μέτρα στήριξης.
		Ο δείκτης γενικού οικονομικού κλίματος είναι χαμηλός το β’ εξάμηνο του 2020. Η οικονομική κατάσταση των επιχειρήσεων επιδεινώθηκε, ο τζίρος μειώθηκε, ομοίως και ο κύκλος εργασιών, ειδικά οι επιχειρήσεις που έκλεισαν με κρατική εντολή, διπλασιάστηκαν οι επιχειρήσεις με ζημιές, μειώθηκε η ρευστότητα, κ.ά.
		Περίπου 4 στις 10 επιχειρήσεις αναμένουν να κλείσουν στο άμεσο μέλλον, ενώ πάνω από τις μισές αναμένουν μείωση του κύκλου εργασιών, της ζήτησης, των παραγγελιών και της ρευστότητας. Επιπλέον, περίπου 1 στις 3 επιχειρήσεις αναμένουν να συσσωρεύσουν οφειλές προς διάφορους φορείς, δημόσιους και ιδιωτικούς, στο επόμενο διάστημα.
ΓΣΕΕ	**Αύξηση του ΚΜ στα 751 ευρώ (+15,4%)**	Για να αντισταθμιστούν οι απώλειες των χρόνων της οικονομικής κρίσης.
	Περαιτέρω αύξηση στο 60%	Για να μειωθεί η φτώχεια και η κοινωνική

	του ακαθάριστου διάμεσου μισθού πλήρους απασχόλησης εντός 14μήνου στα 809 ευρώ (+159 ευρώ/μήνα)	ανισότητα.
		Για να ενισχυθεί η εγχώρια ζήτηση και η οικονομική δραστηριότητα.
		Για να εξασφαλιστεί ένα αξιοπρεπές επίπεδο διαβίωσης.
	Να προσεγγίσει ο ΚΜ τον μισθό διαβίωσης	Ένα επίπεδο κατώτατης αμοιβής η οποία όχι μόνο προβλέπει ένα αξιοπρεπές βιοτικό επίπεδο για τον εργαζόμενο και την οικογένειά του, αλλά επιτρέπει επίσης στους εργαζομένους να συμμετέχουν πλήρως σε κοινωνικές και πολιτιστικές δραστηριότητες.
	Να επανέλθουν οι συλλογικές διαπραγματεύσεις μεταξύ των κοινωνικών εταίρων και η Εθνική Γενική Συλλογική Σύμβαση Εργασίας.	
		Αρνητικές επιπτώσεις της πανδημίας ειδικά σε νέους, γυναίκες, χαμηλόμισθους και ανειδίκευτους εργαζόμενους => μείωση των ωρών εργασίας, μείωση των αποδοχών.
		Οδηγία της ΕΕ => η αγοραστική δύναμη του ΚΜ (PPS) πρέπει να είναι ένα από τα κριτήρια αξιολόγησης της επάρκειας του ΚΜ = > στην Ελλάδα ο ΚΜ έχει την 5η χαμηλότερη αγοραστική δύναμη.
		Ο ΚΜ αποκλίνει από τον μισθό αξιοπρεπούς διαβίωσης.
		Εκτιμάται ότι 34% των απασχολούμενων θα επηρεαστούν από μια μεταβολή του ΚΜ.
	Αύξηση του ποσοστού των εργαζομένων που εντάσσονται στις συλλογικές διαπραγματεύσεις.	Το 2016 στην Ελλάδα το ποσοστό κάλυψης των συλλογικών διαπραγματεύσεων ήταν 26%. Στην Ευρωπαϊκή Οδηγία προτείνεται ένα ελάχιστο όριο 70% για το ποσοστού κάλυψης.
		Εκτιμάται ότι η προτεινόμενη αύξηση του ΚΜ θα οδηγήσει το επόμενο έτος σε αύξηση ονομαστικού ΑΕΠ (0,09%/2,43%), πραγματικού ΑΕΠ (0,86%/1,06%), μείωση ανεργίας (-0,05%/-0,59%), αύξηση της παραγωγικότητας της εργασίας (0,01%/0,51%), ταχύτερη πτώση του λόγου χρέος/ΑΕΠ, μείωση εισοδηματικής ανισότητας (κατά 13 μονάδες βάσει

		Eurostat), μείωση εισοδηματικής ανισότητας μεταξύ των φύλων.
ΕΣΕΕ	**Διατήρηση ΚΜ στο ίδιο επίπεδο**	Να διατηρηθεί σταθερός και να αναβληθεί η διαδικασία διαβούλευσης για αργότερα.
	Να επιστρέψει η διαδικασία στο συλλογικό επίπεδο διαπραγμάτευσης	
		Η ανταγωνιστικότητα μειώθηκε το 2020, το κόστος εργασίας αυξήθηκε, το ΑΕΠ μειώθηκε -8,2%, ο αποπληθωρισμός βλάπτει τις επιχειρήσεις.
		Μείωση του ΑΕΠ κατά -8,2% το 2020. Βάσει ΔΝΤ το ΑΕΠ θα επανέλθει στα επίπεδα του 2019 το 2022.
		Σημαντική μείωση δραστηριότητας στο εμπόριο (τζίρος) κατά 10,1 δις ευρώ συνολικά και 3,5 δις ευρώ στο λιανικό το 2020.
		Τα μέτρα στήριξης μετέφεραν υποχρεώσεις στο μέλλον, αλλά δεν τις μηδένισαν, οπότε τους επόμενους μήνες θα κληθούν να αποπληρώσουν παλαιές και νέες υποχρεώσεις μαζί.
		Αναμενόμενη η μείωση της παραγωγικότητας, λόγω μείωσης της οικονομικής δραστηριότητας και αναλογικά μικρότερη μείωση της απασχόλησης. Το μοναδιαίο κόστος εργασίας αυξήθηκε (+7,6% το 2020).
		Ο ΚΜ αφορά κυρίως νέους σε ηλικία εργαζόμενους και ευέλικτες μορφές απασχόλησης.
ΣΒΕ	**Διατήρηση ΚΜ στο ίδιο επίπεδο**	Αναμονή εξομάλυνσης της οικονομικής κατάστασης, μια αύξηση του ΚΜ κινδυνεύει να μειώσει την ανταγωνιστικότητα και τη ρευστότητα των επιχειρήσεων.
	Αύξηση του συνόλου των αποδοχών από εργασία με τη μείωση των ασφαλιστικών εισφορών (όχι αυτών που προορίζονται για συντάξεις)	Έτσι θα αυξηθεί το διαθέσιμο εισόδημα των απασχολούμενων, άρα θα έχουμε τα οφέλη στη ζήτηση για προϊόντα και υπηρεσίες, χωρίς να επιβαρυνθούν οι επιχειρήσεις.
	Φορολογική ελάφρυνση όσων αμείβονται με τον ΚΜ	Αύξηση του διαθέσιμου εισοδήματος χωρίς την επιβάρυνση των επιχειρήσεων.
		Αύξηση του ΚΜ θα μειώσει την ανταγωνιστικότητα της ελληνικής

		οικονομίας και τη ρευστότητα των ιδιωτικών επιχειρήσεων. Ειδικά επιχειρήσεων/κλάδων εντάσεως εργασίας και εξαγωγικών.
		Ανασκόπηση των εξελίξεων στην οικονομία και την αγορά εργασίας την περίοδο 2010-2020.
		Ο δείκτης εκτίμησης της μεταβολής της απασχόλησης για τα επόμενα 4 χρόνια το 2020 δείχνει ότι αναμένεται μείωση της απασχόλησης και ο Δείκτης Υπευθύνων Προμηθειών της IHS Markit για τον τομέα μεταποίησης στην Ελλάδα (PMI) καταγράφει σταθερή επιδείνωση των λειτουργικών συνθηκών για την εγχώρια μεταποίηση.
		Αναμένεται θετικός ο ρόλος των πόρων του Ταμείου Ανάκαμψης.
		Στροφή προς διεθνώς εμπορεύσιμα προϊόντα. Αναγκαία η ενίσχυση και αλλαγή της παραγωγικής βάσης.
ΣΕΒ	**Δεν κρίνεται σκόπιμο να γίνουν αλλαγές στο επίπεδο του κατώτατου μισθού, ειδικά μεγάλης κλίμακας**	Μείωση ΑΕΠ κατά -8,2%, ακόμη υψηλή ανεργία, η οικονομική πολιτική πρέπει να εστιάσει στη μείωση της ανεργίας. Η αύξηση των μισθών και του διαθέσιμου εισοδήματος πρέπει να γίνει μέσω επενδύσεων.
	Αύξηση του συνόλου των αποδοχών από εργασία με τη μείωση των ασφαλιστικών εισφορών (όχι αυτών που προορίζονται για συντάξεις)	Έτσι θα αυξηθεί το διαθέσιμο εισόδημα των απασχολούμενων, άρα θα έχουμε τα οφέλη στη ζήτηση για προϊόντα και υπηρεσίες, χωρίς να επιβαρυνθούν οι επιχειρήσεις.
		Αναφορά στα ευρήματα της έκθεσης της ΠΤ.
		Βάσει δεδομένων ΕΡΓΑΝΗ την περίοδο 2016-2020 οι απασχολούμενοι αυξήθηκαν κατά 21,1% εκ των οποίον το 66,9% προσλήφθηκαν με τον ΚΜ, 30% των νέων θέσεων σε μικρές επιχειρήσεις (<10 άτομα) εκ των οποίων το 47,3% προσλήφθηκαν με τον ΚΜ.
		Οι κλάδοι που έπληξε περισσότερο η πανδημία (εμπόριο, εστίαση) έχουν υψηλότερα ποσοστά αμειβόμενων με τον ΚΜ, δημιούργησαν το 1/3 περίπου των νέων θέσεων την περίοδο 2016-2020 εκ των οποίων το 98% προσλήφθηκαν με τον ΚΜ.
ΣΕΤΕ	**Διατήρηση ΚΜ στο ίδιο**	Πρέπει να προστατευτεί η

	επίπεδο	ανταγωνιστικότητα.
		Το 2019 ο ΚΜ=54,5% του μέσου μισθού πλήρους απασχόλησης των κοινών επιχειρήσεων. Σε αυτό το επίπεδο ο ΚΜ δεν αποτελεί τροχοπέδη για την παραγωγικότητα, την ανταγωνιστικότητα, την αύξηση του ΑΕΠ και την αύξηση της απασχόλησης.
		Υψηλός λόγος ΚΜ/ΜΜ στις μικρές επιχειρήσεις οδηγεί σε ευέλικτες μορφές απασχόλησης και εντείνει την υποδηλωμένη και αδήλωτη εργασία.
		Το 50% αμείβεται με τον ΚΜ σε επιχειρήσεις με >10 απασχολούμενους.
		Το 80% αμείβεται με τον ΚΜ σε επιχειρήσεις με <10 απασχολούμενους.
		Οι μικρές επιχειρήσεις επηρεάζονται περισσότερο από τις μεταβολές του ΚΜ.
	Ο ΚΜ να ακολουθεί τον μέσο μισθό	Ο μέσος μισθός ακολουθεί τις εξελίξεις στην παραγωγικότητα, ειδικά όσο η οικονομία ανακάμπτει και η ανεργία μειώνεται.
	Κριτήρια για τον καθορισμό των μεταβολών του ΚΜ	Οι αλλαγές στον ΚΜ προτείνεται να ορίζονται βάσει: 1. μεταβολές στον μέσο μισθό που αντανακλούν μεταβολές στην παραγωγικότητα, 2. μεταβολές στον δείκτη μισθολογικού κόστους της ΕΛΣΤΑΤ, 3. μεταβολές στην ανταγωνιστικότητα της ελληνικής οικονομίας σε σύγκριση με τη μέση ανταγωνιστικότητα της Ευρωζώνης, βλέπε Πραγματική Σταθμισμένη Συναλλαγματική Ισοτιμία του Ευρώ για την Ελλάδα με βάση το Κόστος Εργασίας ανά Μονάδα Προϊόντος (REERULC), 4. στο 50-55% του μέσου σταθμισμένου μισθού της πλήρους απασχόλησης, 5. πρόνοια για επιχειρήσεις με πολύ χαμηλό μισθό και επιχειρήσεις με προβλήματα.
		Κατά τη διάρκεια καθορισμού του ΚΜ να λαμβάνονται υπόψη οι κλάδοι με πολύ χαμηλούς μισθούς και αυτοί που επλήγησαν υπέρμετρα από τα μέτρα αντιμετώπισης της πανδημίας.
		Ανησυχία ως προς την χρηματοδότηση τυχόν μειώσεων στις ασφαλιστικές εισφορές.

3 Κατάσταση της ελληνικής οικονομίας και της αγοράς εργασίας

3.1 Η μακροοικονομική εικόνα της ελληνικής οικονομίας

Τα μέτρα για τον περιορισμό της μετάδοσης του κορωνοϊού είχαν σημαντικές επιπτώσεις στην ελληνική οικονομία, διότι περιόρισαν σημαντικά την οικονομική δραστηριότητα. Η ενότητα αυτή σκιαγραφεί τα κυριότερα μεγέθη που δημιουργούν ανησυχία και που ενδεχομένως πρέπει να ληφθούν υπόψη στην αναπροσαρμογή του κατώτατου μισθού(ΚΜ).

Η πανδημία προκάλεσε συρρίκνωση του ΑΕΠ στο σύνολο των χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης το 2020. Σε αυτήν την κατάταξη η Ελλάδα βρίσκεται στην τρίτη χειρότερη θέση με ρυθμό ανάπτυξης -8,2%, πίσω από την Ισπανία (-11%) και την Κροατία (-8,4%). Ο μέσος όρος του ΑΕΠ των χωρών της Ευρωζώνης συρρικνώθηκε κατά 1,6 εκατοστιαίες μονάδες λιγότερο σε σύγκριση με τη χώρα μας.[7] Υπενθυμίζεται ότι το 2019, όταν αυξήθηκε ο ΚΜ, η χώρα ήταν σε τροχιά ανάκαμψης για δύο συναπτά έτη, αν και ο ρυθμός μεγέθυνσης ήταν χαμηλός, αλλά επιτέλους θετικός μετά από μια περίοδο έντονης συρρίκνωσης του ΑΕΠ.[8] Η επίδοση της ελληνικής οικονομίας το 2020 δημιουργεί ανησυχία, εφόσον οι περισσότερες χώρες της ΕΕ27 τα κατάφεραν καλύτερα στον περιορισμό των αρνητικών επιπτώσεων της πανδημίας, η οποία ήταν ένα εξωγενές σοκ που αντιμετωπίστηκε με παρόμοιο τρόπο και συντεταγμένα από τις χώρες μέλη της ΕΕ27. Επιπλέον, το 2021 πρακτικά δεν φαίνεται να έχει αλλάξει ακόμη η κατάσταση. Το πρώτο τρίμηνο του έτους το ΑΕΠ συρρικνώθηκε κατά -1,4%.[9]

Το έλλειμμα γενικής κυβέρνησης το 2020 στην Ελλάδα έφτασε το -9,7% του ΑΕΠ, μικρότερο μόνο από εκείνο της Ισπανίας (-11%) και της Μάλτας (-10,1%), αλλά 2,8 εκατοστιαίες μονάδες μεγαλύτερο από τον μέσο όρο της ΕΕ27.[10] Υπενθυμίζεται ότι την περίοδο 2017-2019 η γενική κυβέρνηση κατέγραψε πλεονάσματα: 0,6% το 2017, 0,9% το 2018 και 1,1% το 2019. Η ραγδαία επιδείνωση της δημοσιονομικής ισορροπίας δεν προμηνύει καλές εξελίξεις στο μέλλον, καθώς οι πόροι του ταμείου ανάκαμψης θα πρέπει να αξιοποιηθούν με τρόπο πρωτόγνωρο για τα ελληνικά δεδομένα, ώστε να μπορέσει η οικονομία να αναπτυχθεί δημιουργώντας έσοδα για τα κρατικά ταμεία ικανά να αποπληρώσουν το νέο χρέος που συσσώρευσε η χώρα στη διάρκεια της πανδημίας.

Ο Εναρμονισμένος Δείκτης Τιμών Καταναλωτή (ΕΔΤΚ) στην Ελλάδα κατέγραψε ετήσιο αρνητικό ρυθμό εξέλιξης το 2020 ίσο με -1,3%, όταν σε επίπεδο ΕΕ27 ο μέσος όρος ήταν

[7] Βλ. https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/tec00115/default/table?lang=en
[8] Η συρρίκνωση του ΑΕΠ έφτασε το -10,1% το 2011, ενώ ολόκληρη την περίοδο 2010-2016 μόνο το 2014 σημείωσε αναιμική αύξηση 0,7% για να γυρίσει σε αρνητικό πρόσημο ξανά το 2015.
[9] Βλ. ΕΛΣΤΑΤ, Δελτίο Τύπου, Τριμηνιαίοι Εθνικοί Λογαριασμοί, 4 Ιουνίου 2021.
[10] Βλ. https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/tec00127/default/table?lang=en

+0,7%. Αυτό σημαίνει δύο πράγματα. Το ένα είναι ότι αυξάνονται τα πραγματικά εισοδήματα, άρα η πίεση βελτίωσης των αποδοχών των χαμηλόμισθων είναι ασθενέστερη. Το άλλο είναι ότι η μείωση των τιμών, όταν οι τιμές στους βασικούς εμπορικούς εταίρους αυξάνονται ή μειώνονται με βραδύτερο ρυθμό και δεδομένου ότι η χώρα μας έχει κοινό νόμισμα με αυτούς, οδηγεί σε αύξηση της ανταγωνιστικότητας τιμής ωφελώντας το εμπορικό ισοζύγιο. Επ' αυτού, πρέπει να σημειωθεί ότι ο πληθωρισμός ήταν συστηματικά χαμηλότερος στην Ελλάδα από το 2017 και έπειτα σε σύγκριση π.χ. με τη Βουλγαρία, την Ισπανία, την Πορτογαλία ή τη Ρουμανία (βλ. Διάγραμμα 15, ΚΕΠΕ (2021)).

Ένας από τους δείκτες που χρησιμοποιείται για την εκτίμηση της ανταγωνιστικότητας κόστους μιας χώρας είναι το Μοναδιαίο Κόστος Εργασίας (ΜΚΕ ή Unit Labour Cost). Μέχρι το 2019 το ΜΚΕ μειωνόταν διαρκώς, ενώ σε συγκρίσιμες με την Ελλάδα χώρες αυξανόταν, με εξαίρεση την Ιρλανδία (βλ. Διάγραμμα 17, ΚΕΠΕ (2021)). Η αύξηση το 2020 κατά 0,7% επίσης υπολείπεται της αύξησης στις άλλες χώρες. Επομένως, μπορεί κανείς να υποστηρίξει με σχετική βεβαιότητα ότι δεν επιδεινώθηκε η ανταγωνιστικότητα κόστους της χώρας μας τα τελευταία χρόνια, ούτε ακόμη και μετά την αύξηση του ΚΜ το 2019.

Ένας δεύτερος δείκτης που εκτιμά την ανταγωνιστικότητα μιας χώρας στον διεθνή στίβο είναι η Πραγματική Συναλλαγματική Ισοτιμία (ΠΣΙ ή Real Effective Exchange Rate). Αυτή λαμβάνει υπόψη και τις επιδόσεις 42 χωρών εμπορικών εταίρων στους τομείς της ανταγωνιστικότητας κόστους και τιμής, άρα είναι πληρέστερος ως δείκτης από το ΜΚΕ. Ωστόσο, τα συμπεράσματα δεν διαφέρουν (βλ. Διάγραμμα 18, ΚΕΠΕ (2021)). Με εξαίρεση την Ιρλανδία, η Ελλάδα πήγε καλύτερα τα τελευταία χρόνια από όλες τις χώρες αυξάνοντας συγκριτικά την ανταγωνιστικότητά της, ακόμη και μετά την αύξηση του ΚΜ το 2019 και την πανδημία του 2020. Τα μηνιαία στοιχεία για τον ίδιο δείκτη[11] δείχνουν βελτίωση της ανταγωνιστικότητας της ελληνικής οικονομίας τους πρώτους τρεις μήνες του 2021 και μικρή επιδείνωση τον Απρίλιο, η οποία όμως δεν αντισταθμίζει τα οφέλη της προηγούμενης περιόδου σε όρους ανταγωνιστικότητας.

Οι διεθνείς συναλλαγές της χώρας τα δύο τελευταία χρόνια αντικατοπτρίζουν μεταξύ άλλων την ανταγωνιστικότητα της χώρας. Συνοπτικά, τα δεδομένα της ΕΛΣΤΑΤ για τις διεθνείς εμπορικές ροές φανερώνουν ότι το έλλειμμα στο ισοζύγιο αγαθών και υπηρεσιών εμφάνισε μεγάλη αποκλιμάκωση το 2019 κατά 46,1% και σημαντική επιδείνωση το 2020, οπότε εκτοξεύτηκε από περίπου €2 δις σε περίπου €11 δις. Για αυτό ευθύνονται κυρίως οι μεταβολές στις υπηρεσίες. Συγκεκριμένα, η βελτίωση το 2019, παρά την αύξηση του ΚΜ, προήλθε από το ισοζύγιο των υπηρεσιών (+9,4%), όπως άλλωστε και η επιδείνωση του 2020 (-65,5%), με τις υπηρεσίες να αναδεικνύονται καθοριστικότερος παράγοντας διαμόρφωσης του ισοζυγίου αγαθών και υπηρεσιών. Μια πιο προσεκτική ματιά φανερώνει ότι οι υπηρεσίες επηρεάστηκαν το 2020 από τη μείωση σχεδόν στο μισό των εισπράξεων,

[11] Βλ. https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/teimf250/default/table?lang=en

ενώ οι πληρωμές μειώθηκαν σχεδόν κατά 20%. Η μείωση των τουριστικών ροών λόγω της πανδημίας ευθύνεται για τις μεγάλες αυτές αλλαγές. Στην πλευρά των αγαθών, η αξία των εξαγωγών (χωρίς καύσιμα και πλοία) αυξήθηκε το 2019 κατά 4,7% και μειώθηκε το 2020 κατά 2,6%, ενώ η αξία των αντίστοιχων εισαγωγών αυξήθηκε κατά 3,1% το 2019 και μειώθηκε κατά 6,9% το 2020, εμφανίζοντας μικρότερη (ανοδική) ευαισθησία το 2019 από τις εξαγωγές και μεγαλύτερη (καθοδική) το 2020.

Τα ανησυχητικά νέα έρχονται τους πρώτους μήνες του 2021. Χωρίς να εισέλθουμε σε λεπτομέρειες, αρκεί να παρατηρήσει κανείς ότι τον Μάρτιο οι εισαγωγές αυξήθηκαν κατά 32% και τον Απρίλιο κατά 56,8% σε ετήσια βάση, ενώ οι εξαγωγές αυξήθηκαν κατά 35,5% και 49,7% αντίστοιχα. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα τη διεύρυνση του εμπορικού ελλείμματος κατά 26,6% τον Μάρτιο και 70,7% τον Απρίλιο του 2021. Σε συνδυασμό με την αύξηση του ελλείμματος της γενικής κυβέρνησης, δεν μπορεί κανείς παρά να θυμηθεί τα δίδυμα ελλείμματα και την οικονομική κρίση που ταλαιπώρησε την ελληνική οικονομία και κοινωνία πριν από μερικά χρόνια.

Στη διάρκεια της κρίσης η πραγματική παραγωγικότητα[12] της εργασίας μειώθηκε αισθητά (βλ. Διάγραμμα 13, ΚΕΠΕ(2021)). Η ανάκαμψη ξεκίνησε κάπου στο 2015 με αργό ρυθμό και αυξομειώσεις στην πορεία. Ένα ενδιαφέρον στοιχείο είναι η απόκλιση που εμφανίζει η παραγωγικότητα κατά απασχολούμενο από την παραγωγικότητα ανά ώρα εργασίας το 2020, καθώς η δεύτερη αυξάνεται, ενώ η πρώτη μειώνεται. Μια πρόσφορη ερμηνεία είναι ότι η μείωση των ωρών απασχόλησης ήταν ταχύτερη από τη μείωση των απασχολούμενων, την οποία συγκράτησαν τα μέτρα στήριξης της απασχόλησης και των επιχειρήσεων. Σε κάθε περίπτωση, ειδικά για το 2020, πρέπει να είναι κανείς προσεκτικός στην ερμηνεία των δεικτών παραγωγικότητας. Ωστόσο, είναι απορίας άξιο πώς δεν εμφανίζεται αντίστοιχη απόκλιση στο σύνολο της Ευρωζώνης.

Η σύγκριση της παραγωγικότητας της εργασίας στην Ελλάδα με άλλες χώρες μπορεί να γίνει με τη βοήθεια της ονομαστικής παραγωγικότητας ανά ώρα εργασίας. Η παραγωγικότητα των χωρών της Ευρωζώνης είναι μεγαλύτερη από εκείνη των χωρών της ΕΕ27, ενώ της Ελλάδας υπολείπεται συστηματικά και των δύο (βλ. Διάγραμμα 14, ΚΕΠΕ (2021)). Το 2019, οπότε υπάρχουν τα τελευταία διαθέσιμα στοιχεία, η ονομαστική παραγωγικότητα ανά ώρα εργασίας στην Ελλάδα βρισκόταν στο 58,5% της παραγωγικότητας της ΕΕ27. Η επίδοση αυτή είναι μόλις 0,8 μονάδες υψηλότερη από εκείνη του 2018 ανακόπτοντας μια μάλλον οριακά πτωτική πορεία ως τότε. Σε κάθε περίπτωση, πρέπει να σημειωθεί ότι η μέγιστη ονομαστική παραγωγικότητα στην Ελλάδα καταγράφηκε τα χρόνια πριν την κρίση του 2009, όταν κινούνταν γύρω από το 80% εκείνης της ΕΕ27.

[12] Η πραγματική παραγωγικότητα της εργασίας αφαιρεί από την εξίσωση υπολογισμού την επίδραση των μεταβολών των τιμών, σε αντίθεση με την ονομαστική παραγωγικότητα που συζητείται στην επόμενη παράγραφο.

Το κόστος εργασίας[13] επιβαρύνει τις επιχειρήσεις σε μια οικονομία. Επομένως, είναι σκόπιμο να εξεταστεί η εξέλιξή του και πως αυτή συγκρίνεται με άλλες χώρες σε κλάδους κλειδιά της ελληνικής οικονομίας, δηλαδή τη βιομηχανία, το εμπόριο και τις υπηρεσίες φιλοξενίας και εστίασης. Σύμφωνα με τα στοιχεία της Eurostat, και στους τρεις κλάδους οι μεταβολές του κόστους εργασίας στην Ελλάδα εμφανίζουν μεγάλη μεταβλητότητα, ενδεχομένως επειδή οι επιδόσεις της ΕΕ27 αποτελούν τον μέσο όρο των επιμέρους χωρών. Συνολικά την περίοδο 2015Q1-2021Q1 ο μέσος ρυθμός αύξησης του κόστους εργασίας στις χώρες της ΕΕ27 ήταν 2,3%, ενώ στην Ελλάδα 0,9%, στο εμπόριο ήταν 2,5% έναντι 0,4% στη χώρα μας, ενώ μόνο στις υπηρεσίες φιλοξενίας και εστίασης το κόστος εργασίας αυξήθηκε ταχύτερα στην Ελλάδα με ρυθμό 6,6% ετησίως έναντι 2,5% στην ΕΕ27. Επομένως, από τους δύο κλάδους που απασχολούν συχνότερα εργαζόμενους με τον κατώτατο μισθό, μόνο στον έναν το κόστος εργασίας αυξήθηκε ταχύτερα από τους εμπορικούς μας εταίρους, αλλά αυτό ίσχυε και πριν την αύξηση του ΚΜ το 2019. Είναι ενδιαφέρον ότι ο ίδιος κλάδος εμφανίζει σημαντική αύξηση του κόστους εργασίας το 2020Q2 και το 2021Q1.

3.2 Η μικροοικονομική εικόνα της ελληνικής οικονομίας και η αγορά εργασίας

Στην προσπάθεια να συγκρατηθούν οι αρνητικές επιπτώσεις της μείωσης της οικονομικής δραστηριότητας λόγω της πανδημίας στην αγορά εργασίας και την απασχόληση, μια σειρά μέτρων για τη στήριξή της τέθηκαν σε εφαρμογή. Κάποια από αυτά στόχευαν στη στήριξη της απασχόλησης άμεσα και κάποια άλλα έμμεσα, ενώ όλα βρίσκονται ακόμη σε ισχύ είτε όπως εισήχθησαν είτε με προσαρμογές.[14]

Το πρώτο μέτρο στήριξης της απασχόλησης που τέθηκε σε εφαρμογή τον Μάρτιο του 2020 είναι η αναστολή εργασίας. Το μέτρο έδωσε στις επιχειρήσεις, που είτε έκλεισαν με κρατική εντολή είτε η δραστηριότητά τους επλήγη σημαντικά, τη δυνατότητα να θέσουν τους εργαζόμενους σε επιδοτούμενη αναστολή, χωρίς δική τους επιβάρυνση και διατηρώντας τους διαθέσιμους. Ένα δεύτερο μέτρο στήριξης της απασχόλησης ήταν το πρόγραμμα ΣΥΝ-ΕΡΓΑΣΙΑ, που τέθηκε σε εφαρμογή τον Ιούνιο του 2020. Το πρόγραμμα έδινε τη δυνατότητα στην επιχείρηση να μειώσει ως και 50% τις ώρες απασχόλησης αυτών που εργάζονταν με πλήρες ωράριο εξοικονομώντας κόστος, αλλά διατηρώντας τις θέσεις απασχόλησης. Το τρίτο μέτρο στήριξης της απασχόλησης ήταν η δυνατότητα τηλεργασίας ή εργασίας από το σπίτι.

Στα έμμεσα μέτρα στήριξης της απασχόλησης περιλαμβάνονταν μέτρα όπως η αναστολή πληρωμής του ΦΠΑ, η αναστολή είσπραξης βεβαιωμένων οφειλών προς την εφορία, η παράταση προθεσμίας καταβολής ασφαλιστικών εισφορών, η μείωση των μισθωμάτων

[13] Ισούται με την αποζημίωση των εργαζομένων συν φόρους μείον επιδοτήσεις.
[14] Αναλυτικότερη παρουσίαση των μέτρων καταγράφεται στην έκθεση του ΚΕΠΕ για τον κατώτατο μισθό, βλ. ΚΕΠΕ (2021).

επαγγελματικών χώρων, η Επιστρεπτέα Προκαταβολή, κ.ά. Παράλληλα, υπήρξαν μέτρα προστασίας των ανέργων, όπως προγράμματα επιδοτούμενης απασχόλησης, παρατάθηκαν μέχρι νεωτέρας όλα τα επιδόματα ανεργίας, δόθηκε έκτακτο επίδομα 400 ευρώ στους μακροχρόνια ανέργους, ενώ μειώθηκε ο αριθμός των ελάχιστων αναγκαίων ενσήμων για τους εποχικά άνεργους ώστε να δικαιούνται επίδομα ανεργίας.

Τέλος, η μείωση των ασφαλιστικών εισφορών κατά 0,9 εκατοστιαίες μονάδες από τον Ιούνιο του 2020, καθώς και η περαιτέρω μείωση κατά 3 εκατοστιαίες μονάδες από τον Ιανουάριο του 2021 εντάσσονται στη δέσμη μέτρων ενίσχυσης της απασχόλησης μέσω της μείωσης του μη μισθολογικού κόστους με μόνιμα αποτελέσματα.

Παρ' όλα αυτά τα μέτρα, η απασχόληση δέχθηκε πλήγμα το 2020, το οποίο δεν είναι ορατό στην πλήρη έκτασή του, όταν εστιάσει κανείς στο ποσοστό ανεργίας. Ειδικότερα, το τελευταίο τρίμηνο του 2020 τα στοιχεία της ΕΛΣΤΑΤ δείχνουν μείωση του αριθμού των ανέργων (σε 750,1 χιλιάδες) σε σύγκριση με το αμέσως προηγούμενο τρίτο τρίμηνο (756,4 χιλιάδες) σε πείσμα της καθιερωμένης εποχικής αύξησης που προκαλεί το τέλος εποχικών δραστηριοτήτων, όπως ο τουρισμός. Επιπλέον, ο αριθμός των ανέργων το τελευταίο τρίμηνο του έτους είναι χαμηλότερος και από την αντίστοιχη περίοδο του 2019. Αυτό σημαίνει ότι όταν τα μέτρα στήριξης εκλείψουν, ενδέχεται να επέλθουν σημαντικές μεταβολές στην ανεργία και την απασχόληση. Παρά τη στρέβλωση, τα θεμελιώδη χαρακτηριστικά της αγοράς εργασίας δεν έχουν μεταβληθεί. Έτσι, η ανεργία συνεχίζει να επιβαρύνει περισσότερο τις γυναίκες (19,9%) και ακόμη περισσότερο τους νέους 15-24 ετών (35,3%) έναντι των ανδρών (13,3%) και των ατόμων ηλικίας 25+ (15,3%).

Η μείωση της ανεργίας οφείλεται σε έναν βαθμό και στην έξοδο από εργατικό δυναμικό μιας μερίδας ανθρώπων, πιθανόν υπό τον φόβο της πανδημίας.[15] Στην ομάδα 25-64 ετών, δηλαδή εκεί όπου εμφανίζονται τα υψηλότερα ποσοστά συμμετοχής στο εργατικό δυναμικό, ο αριθμός των οικονομικά ανενεργών ατόμων αυξήθηκε το 2020 κατά 43,2 χιλιάδες άτομα. Αν συμπεριλάβει κανείς το σύνολο των ατόμων άνω των 15 ετών, τότε η αύξηση των οικονομικά ανενεργών ατόμων μέσα στο 2020 έφτασε τις 74,9 χιλιάδες. Θετικό σημείο είναι ότι η αύξηση των ανενεργών οφείλεται κυρίως στους άνδρες, επομένως ενδέχεται να αναστραφεί σχετικά εύκολα με την ομαλοποίηση της οικονομικής δραστηριότητας.

Σε αντιδιαστολή με την μη αναμενόμενη μείωση των ανέργων, ο αριθμός των απασχολούμενων μειώθηκε το δεύτερο τρίμηνο του 2020 έναντι του αντίστοιχου τριμήνου του 2019 ανακόπτοντας την αυξητική τάση των προηγούμενων ετών. Επιπλέον, το τελευταίο τρίμηνο του έτους οι απασχολούμενοι μειώθηκαν σε σύγκριση με το τελευταίο τρίμηνο του 2019 (-0,6%) και το τρίτο τρίμηνο του 2020 (-1,2%). Πρέπει πάντως να τονιστεί,

[15] Υπενθυμίζεται ότι το ποσοστό ανεργίας υπολογίζεται ως ο λόγος του αριθμού των ανέργων προς το άθροισμα των ανέργων και των απασχολούμενων, δηλαδή το εργατικό δυναμικό.

ότι η μείωση των απασχολούμενων το 2020Q4 έναντι του 2020Q3 είναι μικρότερη από τις αντίστοιχες των προηγούμενων ετών (2017: -2,3%, 2018: -1,6%, 2019: -1,8%). Αυτή η παρατήρηση υποδεικνύει ότι τα μέτρα προστασίας της απασχόλησης συγκράτησαν σε ένα βαθμό τη μείωση των απασχολούμενων και επηρέασαν την εικόνα της αγοράς εργασίας.

Το μεγαλύτερο μερίδιο των απασχολούμενων είναι μισθωτοί. Το 2020 το μερίδιό τους φτάνει το 68%, ενώ τα τελευταία χρόνια κυμαίνεται μεταξύ 63% και 69%, εκ των οποίων περίπου έξι στους δέκα απασχολούνται στον ιδιωτικό τομέα, άρα είναι δυνητικά ευάλωτοι στις αλλαγές του κόστους εργασίας. Τα στοιχεία του ΕΡΓΑΝΗ για τη μισθωτή απασχόληση δείχνουν ότι το 2020 το ισοζύγιο ροών ήταν θετικό κατά 93.003 θέσεις απασχόλησης. Αντίθετα, το 2019 είχαν δημιουργηθεί 127.644 νέες θέσεις μισθωτής απασχόλησης. Τους πρώτους πέντε μήνες του 2021 (Ιανουάριος-Μάιος) η εικόνα είναι σαφώς βελτιωμένη. Συνολικά δημιουργήθηκαν 177.108 νέες θέσεις απασχόλησης, δηλαδή 171.282 περισσότερες σε σύγκριση με την αντίστοιχη περίοδο του 2020. Με βάση τα στοιχεία του ΕΡΓΑΝΗ μπορεί κανείς να συμπεράνει ότι η υστέρηση στις προσλήψεις το 2020 ήταν αυτή που βάρυνε περισσότερο στη διαμόρφωση του ισοζυγίου, καθώς αυτές μειώθηκαν ταχύτερα από τις απομακρύνσεις σε σύγκριση με προηγούμενα έτη.

Μια άλλη διάσταση της απασχόλησης είναι οι ώρες απασχόλησης. Αυτές είναι σημαντικές για τους απασχολούμενους, κυρίως διότι έχουν επιπτώσεις στο ύψος των μηνιαίων αποδοχών τους. Έτσι, αυτοί που απασχολούνται ως 30 ώρες την εβδομάδα θεωρούνται ως μερικώς απασχολούμενοι, ενώ αυτοί που απασχολούνται πάνω από 30 ώρες την εβδομάδα ως πλήρως απασχολούμενοι. Η αύξηση του ΚΜ το 2019 συνέπεσε με την ταχύτερη αύξηση των μερικώς απασχολούμενων στη διάρκεια του έτους, ενδεχομένως λόγω υποκατάστασης εργαζομένων πλήρους απασχόλησης με εργαζόμενους μερικής απασχόλησης ως απάντηση στην αύξηση του κόστους εργασίας. Αντίθετα, το 2020 μειώθηκε σημαντικά η μερική απασχόληση, ενώ η πλήρης απασχόληση παρέμεινε σχεδόν σταθερή (2020Q3: -15% έναντι -0,7%, 2020Q4: -20,9% έναντι -0,4%). Αυτό πιθανόν οφείλεται στα χαρακτηριστικά των μέτρων στήριξης της απασχόλησης, καθώς και στη μεγαλύτερη μείωση της δραστηριότητας κλάδων, που συγκεντρώνουν συχνότερα έναντι άλλων προσωπικό με μερική απασχόληση, όπως ο τουρισμός και η εστίαση. Επιπρόσθετα, οι γυναίκες και οι νέοι 15-24 ετών είναι πιο πιθανό να μην εργάζονται πλήρες ωράριο. Όμως, το 2020 μειώθηκαν ταχύτερα οι άνδρες με μερική απασχόληση (-23%), ενώ η μείωση στη μερική απασχόληση κατανεμήθηκε με παρόμοιο τρόπο μεταξύ νέων και εργαζόμενων άνω των 25 ετών.

Εκτός από τις επιπτώσεις της πανδημίας στον αριθμό των απασχολούμενων, επιπρόσθετες επιπτώσεις της πανδημίας στην απασχόληση μπορούν να προσδιοριστούν με βάση τέσσερις δείκτες: την απουσία από την εργασία, την εργασία από το σπίτι (εξ αποστάσεως), τις εβδομαδιαίες ώρες εργασίας, και το πλήθος αυτών που αναζητούν εργασία, αλλά δεν είναι διαθέσιμοι να εργαστούν. Το ποσοστό αυτών που απουσιάζουν από την εργασία τους αυξήθηκε το 2020. Η μεγαλύτερη αύξηση καταγράφεται το δεύτερο και το τέταρτο τρίμηνο

του έτους, οπότε επιβλήθηκε αναγκαστικός περιορισμός των μετακινήσεων και παύση λειτουργίας πολλών επιχειρήσεων. Το ποσοστό αυτών που εργάζονται από το σπίτι δείχνει μια πιο σταδιακή αύξηση, ακολουθώντας παρόμοια πορεία με την απουσία από την εργασία, καταγράφοντας δηλαδή σημαντική αύξηση το δεύτερο και το τέταρτο τρίμηνο του έτους. Η παρατήρηση ότι η εργασία από το σπίτι αυξήθηκε περισσότερο το τελευταίο τρίμηνο του έτους, και όχι το δεύτερο οπότε εκδηλώθηκε το πρώτο κύμα, ενδεχομένως να οφείλεται στον απαραίτητο χρόνο προσαρμογής, κυρίως των επιχειρήσεων, στα δεδομένα της εργασίας εξ αποστάσεως, π.χ. τον αναγκαίο τεχνολογικό εξοπλισμό.

Το δικαίωμα μείωσης των ωρών απασχόλησης που δόθηκε στις σοβαρά πληττόμενες επιχειρήσεις οδήγησε σε αντίστοιχη μείωση των εβδομαδιαίων ωρών απασχόλησης στο σύνολο της οικονομίας. Η μείωση ξεπέρασε τις εννέα ώρες κατά μέσο όρο το δεύτερο τρίμηνο του 2020 σε σύγκριση με το αντίστοιχο τρίμηνο του 2019, αγγίζοντας τις 30 ώρες την εβδομάδα. Τέλος, το μερίδιο αυτών που αναζητούν εργασία, αλλά δεν είναι διαθέσιμοι να εργαστούν δεν ακολουθεί την ίδια πορεία με τους υπόλοιπους δείκτες. Συγκεκριμένα, αυξάνεται τα πρώτα δύο τρίμηνα του 2020, με μεγαλύτερη ένταση το δεύτερο, αλλά έκτοτε κινείται σε χαμηλότερα επίπεδα από το 2019. Αυτό ενδεχομένως ερμηνεύεται από τη συνειδητοποίηση ότι η έκτακτη κατάσταση δεν θα τελειώσει σύντομα, όπως ανέμεναν πολλοί στις αρχές του 2020 όταν εμφανίστηκε η πανδημία, και, επομένως, δεν υπάρχει λόγος παράτασης του αναπόφευκτου, δηλαδή να απασχοληθεί κάποιος που ψάχνει εργασία εφόσον προκύψει θέση.

Το κύριο συμπέρασμα που προκύπτει από την παραπάνω ανάλυση είναι ότι η αγορά εργασίας βρίσκεται σε μια κατάσταση εκτός ισορροπίας και σε αυτό συνέβαλλαν και τα μέτρα στήριξης της απασχόλησης. Παρά την περιορισμένη ανεργία, τα σημάδια από την απασχόληση δεν είναι ενθαρρυντικά, τόσο με γνώμονα τον αριθμό των απασχολούμενων, όσο και τις ώρες απασχόλησης. Είναι πιθανό να επιστρέψουμε γρήγορα στην κανονικότητα και η αγορά εργασίας να συνεχίσει από εκεί που σταμάτησε με νέα υψηλότερα επίπεδα απασχόλησης και χαμηλότερα επίπεδα ανεργίας. Ωστόσο, αυτό είναι κάτι που δεν μπορεί κανείς να προεξοφλήσει με βεβαιότητα.

4 Παράγοντες που επιδρούν στον καθορισμό του κατώτατου μισθού

Τα ευρήματα που παρουσιάζονται σε αυτή την ενότητα καθώς και τα συμπεράσματα, τα οποία προκύπτουν, προέρχονται κατά κύριο λόγο από την εργασία του ΚΕΠΕ για την αξιολόγηση του ισχύοντος νομοθετημένου κατώτατου μισθού και ημερομισθίου, η οποία συντάχθηκε μετά από πρόσκληση της Επιτροπής Συντονισμού της Διαβούλευσης. Συμπληρωματικά, όπου κρίθηκε απαραίτητο, χρησιμοποιήθηκαν και οι εκθέσεις των υπόλοιπων ερευνητικών φορέων που συμμετείχαν στη διαδικασία του άρθρου 103 του ν. 4172/2013, καθώς και αποτελέσματα από άλλες πρόσφατες σχετικές εργασίες.

Ο κατώτατος μισθός σύμφωνα με την οικονομική θεωρία έχει μια άμεση επίδραση στο ύψος του μέσου μισθού, ο οποίος με τη σειρά του συνδέεται με βασικά οικονομικά μεγέθη όπως είναι η απασχόληση, το ύψος των τιμών (πληθωρισμός), η παραγωγικότητα και η ανταγωνιστικότητα. Το πόσο μεγάλη θα είναι η επίδραση του κατώτατου στο μέσο μισθό εξαρτάται αρχικά από το πόσοι αμείβονται με τον κατώτατο μισθό και πόσοι από αυτούς που αμείβονται με υψηλότερο μισθό θα διατηρήσουν τη σχετική τους μισθολογική θέση.

4.1 Κατώτατοι μισθοί και μέσοι μισθοί

Αναλύοντας δημοσιευμένα διοικητικά απογραφικά δεδομένα του ΕΦΚΑ, το ΚΕΠΕ βρίσκει ότι τόσο η μακροχρόνια όσο και η μεσοχρόνια σχέση μεταξύ κατώτατου και μέσου ημερομίσθιου είναι θετική. Αυτό προκύπτει τόσο από την οικονομετρική προσέγγιση όσο και από τις εξελίξεις μετά από την τελευταία αύξηση του κατώτατου μισθού τον Φεβρουάριο του 2019, οπότε, παρ' όλες τις εποχιακές διακυμάνσεις, καταγράφεται αύξηση του μέσου μισθού, η οποία φαίνεται ωστόσο να έχει ανακοπεί λόγω της πανδημίας.

Η τελευταία μεταβολή του κατώτατου μισθού δεν φαίνεται να είχε μεγάλη διάχυση στην κατανομή των μισθών. Ενώ παλαιότερα οι αυξήσεις στον κατώτατο μισθό αποτελούσαν σημείο αναφοράς για την υπογραφή κλαδικών και ομοιοεπαγγελματικών συλλογικών συμβάσεων, η στροφή προς τις επιχειρησιακές συλλογικές συμβάσεις ή και προς τις ατομικές έχει πλέον περιορίσει το αποτέλεσμα διάχυσης (spillover effect) από την αύξησή τους. Το υφιστάμενο θεσμικό πλαίσιο της αγοράς εργασίας, το οποίο είναι σαφώς πιο απελευθερωμένο σε σύγκριση με τα χρόνια πριν την οικονομική κρίση, τόσο στη σύναψη συλλογικών συμβάσεων εργασίας, όσο και στη διευκόλυνση της χρήσης ευέλικτων μορφών εργασίας, οι οποίες πλέον αποτελούν σχεδόν το 50% των νέων θέσεων εργασίας, φαίνεται ότι αποδυναμώνει την ευρεία και άμεση επίδραση του κατώτατου μισθού σε υψηλότερα τμήματα της μισθολογικής κατανομής. Επιπλέον, και λόγω της υψηλής και παρατεταμένης ανεργίας, ο βαθμός πίεσης των εργατικών συνδικάτων είναι πιο περιορισμένος, αλλά και

λόγω του διεθνούς ανταγωνισμού τα περιθώρια υποχώρησης των επιχειρήσεων είναι πιο περιορισμένα.

Προκύπτει λοιπόν ότι οι παρατηρούμενες αυξήσεις περιορίζονται στα χαμηλά μισθολογικά κλιμάκια, τα οποία όμως τον τελευταίο καιρό έχουν καταστεί πολυπληθή, αφού πλέον μεγάλη μερίδα των μισθωτών αμείβεται με μισθό πολύ κοντά στον κατώτατο.

Στην τελευταία διαπίστωση καταλήγει και η Τράπεζα της Ελλάδος αξιοποιώντας αδημοσίευτα δεδομένα από το Π/Σ Εργάνη. Ειδικότερα, σημειώνει ότι οι εργαζόμενοι που αμείβονται με τον κατώτατο μισθό στο σύνολο των μισθωτών στον ιδιωτικό τομέα αυξήθηκαν διαχρονικά από 19,7% το 2016 σε 27,7 το 2020. Μάλιστα τη διετία 2018-2019 ο αριθμός των θέσεων εργασίας που αμείβονταν με τον κατώτατο μισθό αυξήθηκε κατά περίπου 121,4 χιλιάδες. Επιπλέον, σύμφωνα με την ΤτΕ, η αύξηση του ποσοστού των θέσεων εργασίας με κατώτατο μισθό την τελευταία τριετία είναι ένα γενικευμένο φαινόμενο, αφού καταγράφεται σε όλες τις επιμέρους κατηγορίες επιχειρήσεων, ηλικιακές ομάδες εργαζομένων και κατηγορίες ανά επάγγελμα, τύπο απασχόλησης και τύπο συμβολαίου.

Συνεπώς, οι αλλαγές στον κατώτατο μισθό επηρεάζουν τον μέσο μισθό κυρίως λόγω του υψηλού αριθμού εργαζομένων που αυτός αφορά, είτε ως αμειβόμενοι με τον κατώτατο μισθό είτε ως αμειβόμενοι με μισθό υψηλότερο από τον παλιό κατώτατο αλλά χαμηλότερο από το νέο κατώτατο.

Αξίζει, επίσης, να αναφέρουμε ότι η μισθολογική επίδραση ήταν πιο περιορισμένη στις μεγάλες επιχειρήσεις, στις οποίες οι απασχολούμενοι είχαν κατά κανόνα καλύτερες αμοιβές, όπως αυτό προκύπτει από τον χαμηλότερο δείκτη Kaitz και τη σχετική σταθερότητά του πριν και μετά την αύξηση του κατώτατου, αλλά και από τις εκεί εκτιμημένες ελαστικότητες.

Φαίνεται, λοιπόν, ότι οι μικρές επιχειρήσεις, στις οποίες ο μέσος μισθός είναι πολύ κοντά στον κατώτατο, δηλαδή έχουν περισσότερους μισθωτούς που αμείβονται με τον κατώτατο, επηρεάστηκαν περισσότερο από την αύξηση του Φεβρουαρίου 2019. Αυτό οφείλεται σε δύο λόγους. Πρώτον αμείβουν περισσότερους εργαζόμενους με τον κατώτατο μισθό και δεύτερον το περιθώριο αντίδρασής τους με αλλαγή του μείγματος απασχόλησης είναι πιο περιορισμένο σε σύγκριση με τις μεγάλες επιχειρήσεις.

Γενικότερα ωστόσο, καταγράφονται και κλαδικές διαφοροποιήσεις, με συγκεκριμένους κλάδους να εμφανίζονται πιο ευαίσθητοι σε μεταβολές του κατώτατου μισθού. Ειδικότερα, στις μικρές επιχειρήσεις πολυπληθείς κλάδοι που σχετίζονται με τον Τουρισμό και το Εμπόριο εμφανίζονται ιδιαίτερα ευαίσθητοι σε μεταβολές του κατώτατου μισθού με εκτιμώμενη ελαστικότητα περίπου στο 0,4. Ο κλάδος της Μεταποίησης βρίσκεται σε μια ομάδα κλάδων με ελαστικότητα κοντά στο 0,35, περίπου στη μέση αναφορικά με την

επίδραση του κατώτατου. Κλάδοι όπως η Ενέργεια και η Δημόσια Διοίκηση χαρακτηρίζονται από χαμηλή ελαστικότητα.

Αναφορικά με τις μεγάλες επιχειρήσεις η ελαστικότητα μέσων μισθών είναι μικρότερη από τις αντίστοιχες μικρές[16]. Οι κλάδοι που σχετίζονται με τον τουρισμό συνεχίζουν να καταγράφουν σχετικά υψηλότερη ελαστικότητα. Από την άλλη, οι μεγάλες επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται τόσο στη μεταποίηση όσο και στο εμπόριο φαίνονται λιγότερο ευαίσθητες σε σχέση με τις αντίστοιχες μικρές.

Το συμπέρασμα, ότι το αποτέλεσμα διάχυσης της αύξησης του κατώτατου μισθού είναι περιορισμένο, ενισχύεται και από το γεγονός ότι οι μισθολογικές αυξήσεις περιορίστηκαν στους νεότερους εργαζομένους, οι οποίοι σε μεγαλύτερο βαθμό εργάζονταν με τον χαμηλότερο κατώτατο για τους νέους ή τον κατώτατο μισθό. Αντιθέτως, οι μισθολογικές αυξήσεις που έλαβαν οι εργαζόμενοι ηλικίας 35-44, που αποτελούν την πιο πολυπληθή ομάδα, ήταν λιγότερο από το ένα τρίτο σε σχέση με τους κάτω από 25.

Στην αγορά εργασίας στην Ελλάδα, κυρίως λόγω των μεταρρυθμίσεων που έλαβαν χώρα το 2012 στο πλαίσιο του προγράμματος οικονομικής προσαρμογής, φαίνεται ότι η επίδραση της πρόσφατης αύξησης του κατώτατου μισθού στον μέσο μισθό αν και είναι θετική (η αύξηση του κατώτατου οδήγησε σε αύξηση του μέσου) είναι πιο περιορισμένη και όχι συστηματική όπως παλαιότερα.

4.2 Κατώτατοι και απασχόληση

Παρά τη συνεχιζόμενη αύξηση της απασχόλησης από το δεύτερο τρίμηνο του 2013 και την αντίστοιχη μείωση των ανέργων, το ποσοστό ανεργίας της Ελλάδας παραμένει ακόμα υπερβολικά υψηλό. Συγκεκριμένα το 2019 το μέσο ετήσιο ποσοστό ανεργίας με εποχιακή διόρθωση σύμφωνα με στοιχεία της ΕΛΣΤΑΤ ανέρχεται σε 17,3%, έναντι 21,5% το 2017, ενώ το 2020 εν μέσω πανδημίας αλλά με διαδοχικές αναστολές συμβάσεων εργασίας διαμορφώθηκε στο 16,5%. Μάλιστα, για ορισμένες πληθυσμιακές ομάδες, όπως οι νέοι και οι γυναίκες, το ποσοστό ανεργίας είναι ακόμα υψηλότερο. Αρκετά υψηλό παραμένει επίσης το ποσοστό των μακροχρόνια ανέργων (2020: 66,5%, 2019: 70,4%, 2017: 72,9%) και των ανέργων χωρίς προηγούμενη εργασιακή εμπειρία (2020: 18,5%, 2019: 19,8%, 2017: 19,9%) καταδεικνύοντας τα διαρθρωτικά προβλήματα που αντιμετωπίζει η ελληνική αγορά εργασίας. Φαίνεται, λοιπόν, ότι για να μειωθεί επιπλέον η ανεργία πρέπει να δημιουργηθούν νέες θέσεις απασχόλησης.

Τα στοιχεία του ΕΦΚΑ δείχνουν ότι αμφότερα οι κατώτατοι μισθοί και η απασχόληση αυξάνονταν μέχρι περίπου το 2008, όταν και η ελληνική οικονομία αναπτυσσόταν. Από την

[16] Εξαίρεση αποτελούν οι κλάδοι της Ενέργειας, της Δημόσιας Διοίκησης, των Ετερόδικων Οργανισμών και των Λοιπών Υπηρεσιών.

αρχή της οικονομικής κρίσης η απασχόληση άρχισε να μειώνεται, ιδιαίτερα για τους άνδρες, ενώ οι κατώτατοι μισθοί ανέβηκαν, έστω λίγο, λόγω των ήδη συμφωνημένων αυξήσεων στην Εθνική Γενική Συλλογική Σύμβαση Εργασίας, και μετέπειτα παρέμειναν αμετάβλητοι. Τον Φεβρουάριο του 2012, οι κατώτατοι μισθοί μειώθηκαν βίαια και δραστικά, οπότε η απασχόληση των ασφαλισμένων στο ΙΚΑ και για τα δύο φύλα, με κάποια χρονική υστέρηση, εμφάνισε αξιόλογη και συστηματική ανάκαμψη. Αξιοσημείωτο είναι ότι μετά την αξιόλογη αύξηση του κατώτατου μισθού τον Φεβρουάριο του 2019, η οποία περιορίστηκε στους χαμηλόμισθους, η απασχόληση, τόσο για τους άνδρες όσο και για τις γυναίκες, συνέχισε την ανοδική της πορεία. Από αυτά τα δεδομένα, λοιπόν, απεικονίζεται μία μάλλον αρνητική σχέση μεταξύ του επιπέδου της απασχόλησης και του ύψους του κατώτατου μισθού, της οποίας η ένταση μπορεί να διαφοροποιείται μεταξύ περιόδων ύφεσης και ανάπτυξης.

Διάγραμμα 1: Απασχόληση ανά φύλο και κατώτατο ημερομίσθιο

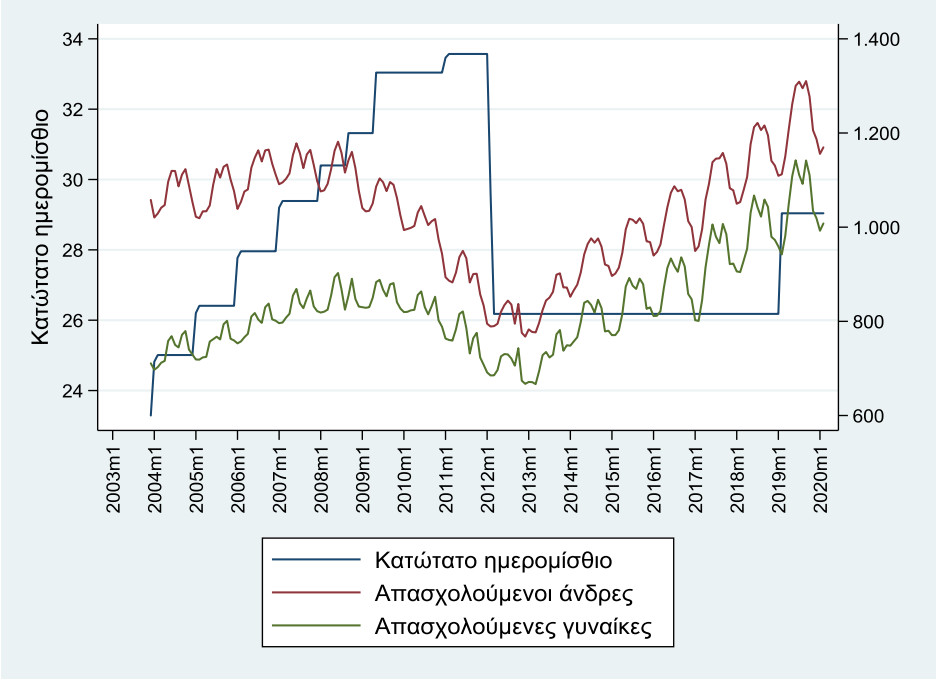

Πηγή: Μηνιαία δελτία απασχόλησης ΙΚΑ-ΕΤΑΜ και ΕΦΚΑ.

Η σύνδεση μεταξύ απασχόλησης και μέσου μισθού διαφαίνεται και από τη διαχρονική εξέλιξη των δύο μεγεθών (Διάγραμμα 2). Η ανάκαμψη της μισθωτής απασχόλησης στη μεγάλη κρίση ξεκίνησε το 2^{ο} εξάμηνο του 2013, αφότου οι μέσοι μισθοί άρχισαν να μειώνονται. Σε αυτό σημαντικό ρόλο έπαιξε τόσο η μείωση του κατώτατου μισθού το 2012, καθώς και η νομοθετική κατάργηση της μετενέργειας των ΣΣΕ σε συνδυασμό με την αύξηση των επιχειρησιακών ΣΣΕ.

Διάγραμμα 2: Μέσο ημερομίσθιο και συνολική απασχόληση

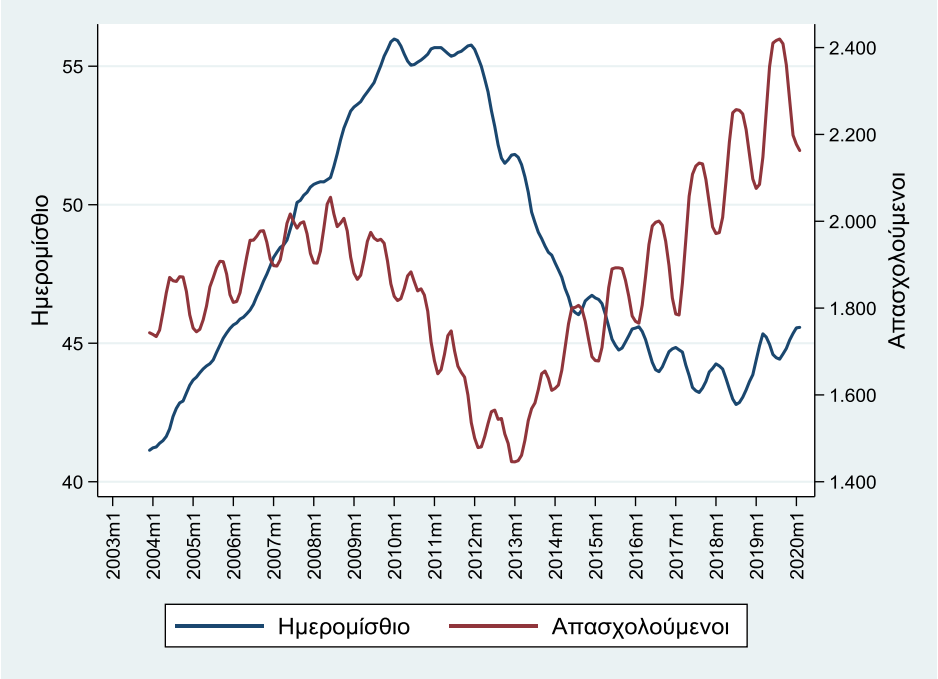

Πηγή: Μηνιαία δελτία απασχόλησης ΙΚΑ-ΕΤΑΜ και ΕΦΚΑ.

Από την περιγραφική ανάλυση προκύπτει ότι η σχέση μεταξύ απασχολούμενων μισθωτών του ιδιωτικού τομέα και του ύψους του κατώτατου μισθού είναι αρνητική, ενώ φαίνεται να είναι πιο έντονη για τις μικρές επιχειρήσεις (επιχειρήσεις με λιγότερο από 10 απασχολούμενους).

Για την ακριβή εξειδίκευση της σχέσης μεταξύ της απασχόλησης των μισθωτών του ιδιωτικού τομέα και του κατώτατου μισθού εκτιμώνται συναρτήσεις απασχόλησης, από τις οποίες προκύπτει ότι για το σύνολο των μισθωτών του ΕΦΚΑ η ελαστικότητα απασχόλησης ως προς τον κατώτατο μισθό είναι αρνητική και στατιστικά σημαντική (-0,076). Συνεπώς, μια ενδεχόμενη αύξηση του κατώτατου μισθού κατά 10%, ceteris paribus δηλαδή χωρίς να λαμβάνονται υπόψη μεταβολές στην παραγωγή, θα οδηγήσει σε απώλειες θέσεων εργασίας κοντά στις 20 χιλιάδες από τη σημερινή απασχόληση.

Σε συναφές συμπέρασμα καταλήγει και η Τράπεζα της Ελλάδος, η οποία χρησιμοποιώντας δεδομένα από το Π/Σ Εργάνη βρίσκει μια στατιστικά σημαντική αρνητική σχέση ανάμεσα στο δείκτη Kaitz και στον ρυθμό μεταβολής της απασχόλησης. «*Συγκεκριμένα, μια αύξηση του δείκτη Kaitz κατά μία τυπική απόκλιση (0,39) σχετίζεται με μια μείωση του ρυθμού αύξησης της απασχόλησης κατά 2,3%. Επιβεβαιώνεται συνεπώς η αρνητική σχέση που αναμένεται να υπάρχει ανάμεσα στο δείκτη Kaitz και στο ρυθμό μεταβολής της απασχόλησης. Δηλαδή μια αύξηση του κατώτατου μισθού που οδηγεί σε αύξηση της πίεσης*

στο μισθολογικό κόστος δύναται, ceteris paribus, να έχει αρνητικές επιδράσεις στην απασχόληση.»

Όσον αφορά το μέγεθος των επιχειρήσεων, οι εκτιμήσεις δείχνουν ότι οι μικρές επιχειρήσεις (μέχρι 10 άτομα) είναι πιο ευαίσθητες σε μεταβολές του κατώτατου μισθού από το σύνολο των επιχειρήσεων, αφού η ελαστικότητα απασχόλησής τους ως προς τον ελάχιστο μισθό ανέρχεται στο -0,169.

Στις μεγάλες επιχειρήσεις (10 άτομα και άνω) η σχέση μεταξύ απασχόλησης και κατώτατου μισθού προκύπτει στατιστικά μη σημαντική.

Ως εκ τούτου αναμένουμε ότι οι όποιες μεταβολές του κατώτατου μισθού θα έχουν πιο δυσμενείς επιπτώσεις στην απασχόληση των μικρών επιχειρήσεων όπου οι μέσοι μισθοί είναι πολύ κοντά στον κατώτατο μισθό. Μια εναλλακτική διατύπωση θα μπορούσε να είναι ότι αυξήσεις στους ελάχιστους μισθούς βλάπτουν τις μικρές και οριακές επιχειρήσεις, ενώ δεν ενοχλούν τόσο πολύ τις μεγαλύτερες, οι οποίες μπορούν σε κάποιο βαθμό να απορροφήσουν το όποιο συνεπαγόμενο αυξημένο εργατικό κόστος.

Πίνακας 2: Ελαστικότητα απασχόλησης ως προς τον κατώτατο μισθό

	Συνολική απασχόληση	Μικρές επιχειρήσεις	Μεγάλες επιχειρήσεις
Ln(mw)	-0.076*	-0.169**	0,064
	(-2.22)	(-2.69)	(1,95)
N	195	134	134

Πηγή: Μηνιαία δελτία απασχόλησης ΕΦΚΑ.
Σημειώσεις: Περίοδος εκτιμήσεων 2003m12-2020m2/ 2009m1-2020m2 για μικρές μεγάλες επιχειρήσεις. Όλες οι παλινδρομήσεις έχουν εκτιμηθεί με τη μέθοδο των ελαχίστων τετραγώνων και έχουν χρησιμοποιηθεί τυπικά σφάλματα τύπου Newey-West. Έκτος από το λογάριθμο του κατώτατου μισθού περιλαμβάνονται επίσης ο αριθμός των επιχειρήσεων, η μηνιαία μεταβολή του ΑΕΠ, ψευδομεταβλητές για το τρίμηνο, η τάση και το τετράγωνό της. Όλες οι συνεχείς μεταβλητές είναι σε λογάριθμο και ο συντελεστής του είναι η αντίστοιχη ελαστικότητα.
t-statistics στις παρενθέσεις. * p<0.05, ** p<0.01, *** p<0.001

Η σχέση μεταξύ του κατώτατου μισθού και της απασχόλησης διαφοροποιείται για διαφορετικά επίπεδα οικονομικής συγκυρίας. Σύμφωνα με τις εκτιμήσεις του ΚΕΠΕ, η επίδραση του κατώτατου μισθού σε περιόδους βαθιάς ύφεσης μπορεί να ξεπεράσει το -0,2, ενώ όσο καλυτερεύουν οι προοπτικές ανάπτυξης η επίδραση του κατώτατου μισθού αποδυναμώνεται, αν και συνεχίζει να είναι αρνητική. Είναι ενδιαφέρον ότι μόνο όταν το ΑΕΠ φτάσει σε θετικούς ρυθμούς ανάπτυξης, και ειδικότερα ξεπεράσει το 0,5%, ο κατώτατος μισθός φαίνεται να μην έχει κάποια στατιστικά σημαντική επίδραση στην απασχόληση. Το εύρημα αυτό σε κάποιο βαθμό εξηγεί γιατί η αξιόλογη αύξηση του κατώτατου μισθού τον Φεβρουάριο του 2019 δεν φαίνεται να επηρέασε σημαντικά την

απασχόληση. Το 2019 σύμφωνα με τα προσωρινά στοιχεία της ΕΛΣΤΑΤ το ΑΕΠ αυξήθηκε κατά 1,75% έπειτα από αύξηση 1,95% για το 2018 και 0,70% για το 2017. Στον αντίποδα λόγω της πανδημίας και της αναγκαστικής παύσης της εγχώριας και διεθνούς οικονομικής δραστηριότητας το 2020 εκτιμάται ύφεση περίπου -8,2%, υποδηλώνοντας ότι αύξηση του κατώτατου μισθού τότε θα είχε σημαντικές αρνητικές επιπτώσεις στην απασχόληση.

Το ότι η αύξηση του κατώτατου μισθού τον Φεβρουάριο του 2019 φαίνεται να μην επηρέασε το ύψος της συνολικής απασχόλησης δεν σημαίνει απαραίτητα ότι δεν επηρέασε και το ρυθμό με τον οποίο η απασχόληση αυξανόταν. Δεδομένου ότι ο κατώτατος μισθός επηρεάζει τον μέσο μισθό και αυτός με τη σειρά του το σχετικό ρυθμό μεταβολής της απασχόλησης κάθε κλάδου μπορεί ο ρυθμός αύξησης της απασχόλησης να ανακόπηκε λόγω της γενναίας αύξησης του κατώτατου μισθού τον Φεβρουάριο του 2019. Σε αυτό το συμπέρασμα καταλήγει τόσο η αξιολόγηση της Παγκόσμιας Τράπεζας όσο και η Έκθεση Αξιολόγησης της ΤτΕ.

Είναι χαρακτηριστικό ότι για τις μικρές επιχειρήσεις η επίδραση του κατώτατου μισθού στην απασχόληση εκτιμάται αρνητική κοντά στο -0,17 και καθίσταται στατιστικά ασήμαντη όταν η μεταβολή του ΑΕΠ φτάνει περίπου στο 6%. Γίνεται, λοιπόν, κατανοητό ότι οι μικρές επιχειρήσεις, οι οποίες αποτελούν το 85% των εργοδοτών, αλλά απασχολούν το 26% των μισθωτών, είναι ευαίσθητες σε μεταβολές του κατώτατου μισθού ακόμα σε περιόδους ανάπτυξης πιθανόν λόγω των μικρότερων δυνατοτήτων αντίδρασης σε μεταβολές του μισθολογικού κόστους τους, το οποίο συνδέεται στενά με το ύψος του κατώτατου μισθού.

Οι εκτιμήσεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για το 2021 προβλέπουν αύξηση του ΑΕΠ κατά 4,1%, οριακή βελτίωση της απασχόλησης, σταθερή ανεργία και μείωση του μοναδιαίου κόστους εργασίας. Οι προβλέψεις για το 2022 είναι ακόμα πιο ενθαρρυντικές, αφού εκτιμάται ότι το ΑΕΠ θα αυξηθεί κατά 6,0%, θα συνεχιστεί η ισχνή αύξηση της απασχόλησης συνοδευόμενη από μικρή μείωση της ανεργίας και περαιτέρω μείωση του μοναδιαίου κόστους εργασίας. Παρατηρούμε λοιπόν ότι, ακόμα και αν πραγματοποιηθούν οι προβλέψεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, οι μικρές επιχειρήσεις, τουλάχιστον για το 2021, θα είναι εκτεθειμένες στην δυσμενή πίεση που θα τους δημιουργήσει ενδεχόμενη αύξηση του μισθολογικού τους κόστους. Επίσης, η εκτίμηση για αύξηση του ΑΕΠ κατά 4% έχει δύο βασικές ποιοτικές ιδιαιτερότητες. Αρχικά, έπεται μιας βαθιάς ύφεσης του 2020, τα πλήρη αποτελέσματα της οποίας δεν είναι ακόμα ορατά, τουλάχιστον όσο συνεχίζονται τα μέτρα στήριξης από την Πολιτεία. Επιπλέον, στις προβλέψεις της ΕΕ συμπεριλαμβάνονται και ευρωπαϊκά κονδύλια με τη μορφή ενισχύσεων (επιδοτήσεις), οπότε η αύξηση του ΑΕΠ δεν αντανακλά αμιγώς βελτίωση της παραγωγής.

Από τον Μάρτιο του 2020 εφαρμόστηκαν μια σειρά από μέτρα προκειμένου να αμβλυνθούν οι επιπτώσεις από τα αναγκαστικά lockdowns που επιβλήθηκαν προκειμένου να προστατευθεί η δημόσια υγεία. Τα μέτρα αυτά φαίνεται ότι κατάφεραν να

συγκρατήσουν την απασχόληση, αφού η ανεργία όχι μόνο δεν αυξήθηκε αλλά μειώθηκε. Εντούτοις, η μειωμένη συνολική ζήτηση εκδηλώθηκε σε μεγάλο βαθμό με μείωση στη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας.

Η ΤτΕ στην Έκθεσή της χρησιμοποιώντας δεδομένα από το Π/Σ Εργάνη εξετάζει το μέτρο της αναστολής συμβάσεων εργασίας, το οποίο κρίνει ως πετυχημένο αφού «*Χωρίς αυτή την παρέμβαση πολιτικής, αρκετές επιχειρήσεις, προκειμένου να αντιμετωπίσουν τη ξαφνική μείωση των εσόδων τους, ενδέχεται να προέβαιναν σε μείωση της απασχόλησης*».

Τα δεδομένα από το Π/Σ Εργάνη δείχνουν ότι «*μεταξύ πρώτου και δεύτερου lockdown, οι θέσεις και ημέρες σε αναστολή κυμάνθηκαν σε γενικές γραμμές στα ίδια επίπεδα ανά μήνα*». Επιπλέον «*οι κλάδοι με το μεγαλύτερο αριθμό θέσεων σε αναστολή είναι οι κλάδοι της εστίασης, του λιανικού εμπορίου, των καταλυμάτων, του χονδρικού εμπορίου και της εκπαίδευσης… για τους οποίους ίσχυσαν τα περισσότερα περιοριστικά μέτρα και στα δύο lockdown*». Είναι πάντως ενδεικτικό ότι «*οι κλάδοι της εστίασης και του εμπορίου είναι ανάμεσα στους κλάδους με τα υψηλότερα ποσοστά θέσεων εργασίας που αμείβονται με τον κατώτατο μισθό*».

Το συμπέρασμα που καταλήγει η Έκθεση της ΤτΕ είναι ότι υπάρχει μια στατιστικά σημαντική σχέση ανάμεσα στο ποσοστό των εργαζομένων σε αναστολή ανά κλάδο και στο ποσοστό των εργαζόμενων που αμείβονται με τον κατώτατο μισθό. Συνεπώς «*στη παρούσα συγκυρία μια αύξηση του κατώτατου μισθού θα αύξανε την πίεση σε κλάδους που ήδη πλήττονται από την πανδημία με πιθανές σημαντικές επιπτώσεις στην απασχόληση. Στην παρούσα συγκυρία τα μειωμένα έσοδα των επιχειρήσεων που πλήττονται από την πανδημία και η αυξημένη αβεβαιότητα για το μέλλον δεν παρέχουν ένα περιβάλλον οικονομικής ευρωστίας που θα απορροφούσε μια επιπλέον αύξηση του κατώτατου μισθού*».

4.3 Κατώτατος μισθός, παραγωγικότητα και ανταγωνιστικότητα

Η παραγωγικότητα αναπόφευκτα αποτελεί τον βασικό προσδιοριστικό παράγοντα τόσο των πραγματικών μισθών, όσο και των λοιπών εισοδημάτων. Όταν αυξάνει η παραγωγικότητα, το κατά εργαζόμενο αυξημένο προϊόν επιτρέπει την κατά εργαζόμενο αύξηση των μισθών. Χωρίς αυξήσεις της παραγωγικότητας το διαθέσιμο προς διανομή στους απασχολούμενους συντελεστές παραγωγής προϊόν παραμένει αμετάβλητο, όπως αμετάβλητα παραμένουν και τα διαθέσιμα στις αγορές αγαθά και υπηρεσίες. Σε τέτοιες συνθήκες βελτίωση της θέσης κάποιων αποβαίνει σε βάρος κάποιων άλλων, πράγμα το οποίο από κάποιο σημείο και πέρα δημιουργεί ποικίλες παρενέργειες στην οικονομική επίδοση της όποιας χώρας. Μόνον συστηματικές βελτιώσεις της παραγωγικότητας αυξάνουν το διαθέσιμο προς διανομή

προϊόν για κάθε επίπεδο απασχόλησης, επιτρέποντας έτσι ανάλογη αύξηση των (μέσων και κατώτατων) μισθών χωρίς πληθωρισμό και κίνδυνο απωλειών θέσεων εργασίας.

Επίσης, όταν οι μισθοί και το κόστος παραγωγής στην Ελλάδα αυξάνουν ταχύτερα από ότι στις χώρες με τις οποίες η Ελλάδα συναλλάσσεται, οι ελληνικές εξαγωγές καθίστανται λιγότερο ανταγωνιστικές (εκτοπίζονται από τις διεθνείς αγορές), ενώ οι εισαγωγές εξαιτίας της μείωσης των σχετικών τους τιμών ενθαρρύνονται, με τελικό αποτέλεσμα τη διεύρυνση των ελλειμμάτων στο ισοζύγιο πληρωμών. Αντίθετα, σε περίπτωση που η βελτίωση της παραγωγικότητας υπερβαίνει τις αυξήσεις των μισθών, αναμένεται να ενισχυθούν οι εξαγωγές, με τις εισπράξεις των οποίων μπορούν να χρηματοδοτηθούν οι αναγκαίες για την ανάπτυξη εισαγωγές. Έτσι, οι αποφάσεις για αυξήσεις μισθών στην Ελλάδα πρέπει να λαμβάνουν υπόψη τους τι κάνουν αντίστοιχα οι χώρες με τις οποίες έχουμε συναλλαγές για να ενθαρρυνθούν οι εδώ ευκαιρίες απασχόλησης και να μην χειροτερεύσει η διεθνής ανταγωνιστικότητα κόστους της χώρας.

Τα στοιχεία για το 2020 καταγράφουν σημαντική υποχώρηση της Ακαθάριστης Προστιθέμενης Αξίας (-8,13%), καθώς και συγκρατημένη υποχώρηση της απασχόλησης (-1,33% για τη συνολική και 0,96% για τη μισθωτή), μάλλον ως αποτέλεσμα των εφαρμοσμένων μέτρων στήριξης και της ρήτρας διατήρησης της απασχόλησης που συμπεριλάμβαναν. Οι συνολικές ώρες εργασίας, σε σύγκριση με την απασχόληση, εμφανίζουν κάπως υψηλότερη μείωση την περίοδο της καθόδου, και αντίστοιχα υψηλότερη αύξηση την περίοδο της ανόδου, υπονοώντας ότι οι επιχειρήσεις αρχικά προσαρμόζουν τις ώρες εργασίας του προσωπικού τους και μετά τον αριθμό τους. Είναι πάντως ενδιαφέρον ότι οι ώρες εργασίας δείχνουν μείωση κατά περίπου 1,1% το 2019, περίοδο αύξησης του κατώτατου μισθού, ενώ το 2020 με την πανδημία καταποντίστηκαν κατά 11,2%. Αυτά είχαν ως αποτέλεσμα μια εντυπωσιακή επιδείνωση της παραγωγικότητας όταν αυτή μετριέται ανά μισθωτό περίπου κατά 7%[17].

Η μείωση της παραγωγικότητας και η ταυτόχρονη πολύ μικρή μεταβολή των αμοιβών ανά απασχολούμενο είχαν ως αποτέλεσμα να αυξηθεί το μοναδιαίο κόστος εργασίας κατά 7,9%. Λαμβάνοντας υπόψη ότι το μοναδιαίο κόστος εργασίας αυξήθηκε επίσης το 2018 και το 2019, αυτό συνεπάγεται επιδείνωση της ανταγωνιστικότητας κόστους. Αυτό φαίνεται και από την εξέλιξη της πραγματικής σταθμισμένης συναλλαγματικής ισοτιμίας με βάση το μοναδιαίο κόστος εργασίας, η οποία φαίνεται να ακολουθεί παρόμοια πορεία με την εξέλιξη των μέσων μισθών.

Είναι ενδιαφέρον ότι η μείωση της παραγωγικότητας δεν ήταν παρόμοια για όλους κλάδους οικονομικής δραστηριότητας. Κλάδοι οι οποίοι επηρεάστηκαν περισσότερο από τα μέτρα

[17] Αξίζει να αναφέρουμε ότι όταν η παραγωγικότητα υπολογίζεται ανά ώρα εργασίας καταγράφεται μια εντυπωσιακή αλλά μάλλον επίπλαστη αύξηση, αφού οι ώρες εργασίας μειώθηκαν σαφώς περισσότερο από την Ακαθάριστη Προστιθέμενη Αξία. Άρα η όποια αύξηση δεν αντιπροσωπεύει ουσιαστική βελτίωση της παραγωγής.

κοινωνικής αποστασιοποίησης, όπως το εμπόριο, οι μεταφορές και ο τουρισμός, οι επαγγελματικές υπηρεσίες και οι τέχνες κατέγραψαν διψήφια μείωση της παραγωγικότητας, αλλά όχι αντίστοιχη μείωση των μέσων μισθών, μάλλον λόγω των εφαρμοσμένων μέτρων στήριξης. Στον αντίποδα κλάδοι όπως οι κατασκευές και η ενημέρωση και επικοινωνία αύξησαν την παραγωγικότητα τους και τις αμοιβές τους.

Συνοψίζοντας, την περίοδο μετά την τελευταία αύξηση του κατώτατου μισθού στις αρχές του 2019, για το ίδιο έτος παρατηρείται αξιόλογη αύξηση των αμοιβών, καθώς και της απασχόλησης σε αριθμό απασχολούμενων, αλλά και μείωση των ωρών εργασίας. Η μικρότερη αύξηση της παραγωγής σε σχέση με τους μισθούς οδήγησε σε αξιόλογη αύξηση του κόστους εργασίας ανά μονάδα προϊόντος. Οι εξελίξεις χειροτέρευσαν το 2020. Δραματική πτώση του προϊόντος (-8,13%), των ωρών απασχόλησης (-11,2%), της παραγωγικότητας ανά μισθωτό (-7,2%) αλλά και αύξηση του κόστους εργασίας ανά μονάδα προϊόντος (7,9%). Η δραματική επιδείνωση των βασικών μεγεθών το 2020 προφανώς συνδέεται κυρίως με την πανδημία και όχι με την αύξηση του κατώτατου μισθού στις αρχές του 2019, την οποία η οικονομία μάλλον είχε απορροφήσει μέχρι το ξέσπασμα της πανδημίας. Ωστόσο παρόλο που δεν φαίνεται αιτιώδης σχέση μεταξύ της αύξησης του κατώτατου μισθού τον Φεβρουάριο του 2019 και της χειροτέρευσης των προσδιοριστικών τους παραγόντων το 2020 είναι προφανές ότι αυτά δεν μπορούν παρά να ληφθούν υπόψη στην όποια απόφαση για την αναπροσαρμογή του κατώτατου μισθού.

5 Συμπεράσματα και προτάσεις πολιτικής

Στο πλαίσιο της διαδικασίας διαμόρφωσης του νομοθετικώς καθορισμένου κατώτατου μισθού και κατώτατου ημερομισθίου για τους εργαζόμενους ιδιωτικού δικαίου, το παρόν Σχέδιο Πορίσματος Διαβούλευσης καταγράφει τις προτάσεις των διαβουλευομένων κοινωνικών εταίρων, τα σημεία συμφωνίας τους, τεκμηρίωση ως προς την κατάσταση της ελληνικής οικονομίας και της αγοράς εργασίας και τους παράγοντες που επιδρούν στον καθορισμό του προτεινόμενου νομοθετημένου κατωτάτου μισθού και ημερομισθίου.

Από τη διαδικασία της διαβούλευσης δεν προκύπτει σύγκλιση απόψεων μεταξύ των κοινωνικών εταίρων αναφορικά με την εξέλιξη του κατώτατου μισθού. Αν και όλοι αναγνωρίζουν τις δυσκολίες που έχει επιφέρει η πανδημία του κορωνοϊού στην ελληνική και την παγκόσμια οικονομία, η προσέγγιση αναφορικά με την εξέλιξη του κατώτατου μισθού είναι εξαιρετικά διαφορετική κυρίως ως απότοκο των διαφορετικών προσδοκιών και εκτιμήσεων αναφορικά με τις επιπτώσεις μιας αύξησης του κατώτατου μισθού.

Ειδικότερα, οι εργοδοτικοί φορείς προκρίνουν τη διατήρηση του ΚΜ στο σημερινό του επίπεδο, ενώ ορισμένοι αναφέρουν ως μέτρο στήριξης των εργαζομένων και της εγχώριας ζήτησης την αύξηση του διαθέσιμου εισοδήματος μέσω μείωσης των ασφαλιστικών, αλλά όχι συνταξιοδοτικών, κρατήσεων. Στον αντίποδα, η ΓΣΕΕ προκρίνει μια αρκετά υψηλή αύξηση του κατώτατου μισθού κατά 15,4%, με στόχο τα 751 ευρώ μηνιαίως άμεσα και με ορίζοντα περαιτέρω αύξησης του ΚΜ στα 809 ευρώ στους επόμενους 14 μήνες. Αξίζει πάντως να αναφέρουμε ότι κανένας από τους κοινωνικούς εταίρους δεν προκρίνει την επιλογή της μείωσης του κατώτατου μισθού.

Προκειμένου η όποια μεταβολή στο ύψος του κατώτατου μισθού να έχει τις λιγότερες δυνατές αρνητικές επιπτώσεις, είναι καλό να υπάρχει ευρύτερη αποδοχή από τους κοινωνικούς εταίρους. Στην προηγούμενη διαβούλευση που έλαβε χώρα το φθινόπωρο του 2018, πριν την πιο πρόσφατη μεταβολή του κατώτατου μισθού, υπήρχε γενικά, κυρίως λόγω της καλής πορείας της ελληνικής οικονομίας, μια σχετική σύγκλιση στο να αυξηθεί ο κατώτατος μισθός. Αντιθέτως αυτή τη φορά υπάρχει μεγάλη απόκλιση μεταξύ των προτάσεων των κοινωνικών εταίρων.

Η ανάλυση των Εθνικών Λογαριασμών δείχνει ότι η θετική πορεία του προϊόντος, που είχε αρχίσει από το 2017, ανακόπηκε βίαια το 2020 ως επακόλουθο της εξωγενούς πανδημίας, ενώ μείωση κατέγραψε τόσο η συνολική όσο και η μισθωτή απασχόληση με πιο εντυπωσιακή τη μείωση των ωρών εργασίας. Αυτά είχαν ως αποτέλεσμα τη μείωση του παραγόμενου προϊόντος ανά εργατοώρα (παραγωγικότητας). Οι μέσες αμοιβές ανά απασχολούμενο σε τρέχουσες τιμές παρέμειναν σχετικά σταθερές, ενώ σε πραγματικούς όρους, λόγω του έρποντος αποπληθωρισμού, κατέγραψαν μικρή αύξηση. Όλα αυτά συνέτειναν στην αύξηση του μοναδιαίου κόστους εργασίας, επιδεινώνοντας τη διεθνή

ανταγωνιστικότητα της ελληνικής οικονομίας. Λόγω των δημοσιονομικών μέτρων προστασίας των πληττόμενων από την πανδημία σημειώθηκε επιδείνωση στο έλλειμμα της γενικής κυβέρνησης, το οποίο για το 2020 έφτασε το -9,7% του ΑΕΠ, ενώ την περίοδο 2017-2019 η γενική κυβέρνηση κατέγραψε μικρά πλεονάσματα.

Η ανάλυση της ελληνικής αγοράς εργασίας δείχνει ότι βρίσκεται σε κατάσταση εκτός ισορροπίας και σε αυτό συνέβαλλαν η πανδημία αλλά και τα μέτρα στήριξης της απασχόλησης. Παρά τη μειούμενη ανεργία, τα σημάδια από την απασχόληση δεν είναι ενθαρρυντικά, τόσο με γνώμονα τον αριθμό των (νέων) απασχολούμενων, όσο και τις ώρες απασχόλησης. Είναι πιθανό να επιστρέψουμε γρήγορα στην κανονικότητα και η αγορά εργασίας να συνεχίσει από εκεί που σταμάτησε, με νέα υψηλότερα επίπεδα απασχόλησης και χαμηλότερα επίπεδα ανεργίας. Ωστόσο, αυτό είναι κάτι που δεν μπορεί να προεξοφληθεί με βεβαιότητα και εξαρτάται από την πορεία της πανδημίας εντός και εκτός της χώρας.

Σύμφωνα με τα στοιχεία του ΕΦΚΑ η σχέση μεταξύ απασχόλησης και κατώτατου μισθού είναι αρνητική και εντοπίζεται κατά κύριο λόγο στις μικρές επιχειρήσεις

Επίσης, φαίνεται ότι η επίδραση του κατώτατου μισθού διαφοροποιείται σημαντικά ανάλογα με τη φάση του οικονομικού κύκλου. Σε περιόδους έντονης ύφεσης η αρνητική σχέση μεταξύ κατώτατου μισθού και απασχόλησης εμφανίζεται εξόχως δυσμενής, ενώ περιορίζεται και εξαφανίζεται όσο βελτιώνεται ο ρυθμός ανάπτυξης της οικονομίας. Αν και για το σύνολο του ιδιωτικού τομέα της οικονομίας η αρνητική σχέση της απασχόλησης με τον κατώτατο μισθό αποδυναμώνεται σε σχετικά χαμηλά επίπεδα ανάπτυξης του ΑΕΠ, όσον αφορά στις μικρές επιχειρήσεις, οι οποίες είναι πιο ευαίσθητες σε μεταβολές του κατώτατου μισθού, η αντίστοιχη αρνητική σχέση καθίσταται στατιστικά ασήμαντη σε σαφώς υψηλότερα επίπεδα ρυθμού ανάπτυξης του ΑΕΠ.

Γίνεται λοιπόν σαφές ότι οι μικρές, οριακές επιχειρήσεις στις οποίες η χρήση του κατώτατου μισθού είναι πιο διαδεδομένη είναι σαφώς πιο εκτεθειμένες στις δυσμενείς επιπτώσεις που θα έχει μια αύξησή του. Αυτό εντείνεται αν λάβουμε υπόψη ότι οι κλάδοι που έχουν πιο πολλούς απασχολούμενους οι οποίοι αμείβονται με τον κατώτατο μισθό είναι επίσης και οι κλάδοι όπου υπήρξαν οι περισσότερες αναστολές εργασίας λόγω της πανδημίας.

Με τα μέχρι τώρα διαθέσιμα δεδομένα, η τελευταία αύξηση του κατώτατου μισθού φαίνεται ότι είχε περιορισμένη επίδραση στην απασχόληση επιβεβαιώνοντας ότι η αρνητική επίδραση είναι αμελητέα σε περιόδους ανάπτυξης. Από τα στοιχεία του ΕΦΚΑ προκύπτει ότι οι αυξήσεις του κατώτατου μισθού περιορίζονται μόνο στους απασχολούμενους που τον λαμβάνουν και είναι συμβατές με τις αυξήσεις της παραγωγικότητας, γι’ αυτό και το αρνητικό τους αποτέλεσμα στην απασχόληση είναι χαμηλής έντασης.

Η διεθνής συγκυρία με την εξάπλωση της πανδημίας του κορωνοϊού σε ολόκληρο τον κόσμο, το κλείσιμο των συνόρων μεταξύ χωρών και οι αρνητικοί ρυθμοί ανάπτυξης για το σύνολο των χωρών δεν μπορεί να αγνοηθεί στη διαδικασία αναπροσαρμογής του κατώτατου μισθού. Στη χώρα μας η οικονομική δραστηριότητα για μεγάλο μέρος των επιχειρήσεων επί μεγάλο χρονικό διάστημα είτε είχε παγώσει είτε είχε παύσει με κρατική εντολή, ενώ ακόμα και σήμερα η κανονικότητα δεν έχει αποκατασταθεί πλήρως. Μεγάλο στοίχημα για την πορεία της χώρας είναι οι εξελίξεις στον τουρισμό αλλά ακόμα και αυτός εξαρτάται από τις πολιτικές που θα εφαρμόσουν άλλες χώρες.

Αρκετές και σημαντικές διευκολύνσεις έχουν ήδη δοθεί με αρνητικό δημοσιονομικό αντίκτυπο στην ήδη ταλαιπωρημένη ελληνική οικονομία. Αυτές φαίνεται ότι λειτούργησαν, αφού η απασχόληση συγκρατήθηκε. Το μεγάλο στοίχημα είναι η διατήρηση της απασχόλησης όταν η κρατική στήριξη θα αποσύρεται, ενώ μεσομακροχρόνιος στόχος παραμένει η μείωση της ανεργίας με τη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας. Αυτό συνεπάγεται ότι αρχικά δεν θα πρέπει να επιβαρυνθούν αρκετές, ήδη οριακές, επιχειρήσεις και να έχουν δυσμενή αποτελέσματα στην απασχόληση και στους ρυθμούς οικονομικής ανάπτυξης. Επιπλέον, δεδομένου ότι ο κατώτατος μισθός είναι ιδιαίτερα διαδεδομένος σε κλάδους που είναι ανοιχτοί στο διεθνή ανταγωνισμό, οι όποιες προσαρμογές του πρέπει να είναι προσεκτικές και λελογισμένες και να μην ξεπερνάνε την αύξηση της παραγωγικότητας της εργασίας στους συγκεκριμένους κλάδους.

Λαμβάνοντας λοιπόν υπόψη τα παραπάνω καθώς και τις πρόσφατες φορολογικές και ασφαλιστικές αλλαγές που επηρεάζουν μισθωτούς και επιχειρήσεις το ΚΕΠΕ (καθώς και ορισμένα μέλη της Επιτροπής Εμπειρογνωμόνων) θεωρούν ότι εφόσον αποκατασταθεί η ομαλότητα στην οικονομία και αυτή καταγράψει συστηματικά θετικούς ρυθμούς ανάπτυξης υπάρχουν περιθώρια βελτίωσης του κατώτατου μισθού. Την τρέχουσα περίοδο με την έντονη αβεβαιότητα που υπάρχει ενώ η οικονομία ακόμα έχει περιορισμούς στη λειτουργία της και τα μέτρα στήριξης συνεχίζουν να υφίστανται θεωρούμε ότι δεν είναι σκόπιμο να υπάρξει κάποια επιπλέον διαταραχή στην αγορά εργασίας.

Η επιφυλακτική πρόταση της Επιτροπής Εμπειρογνωμόνων περιλαμβάνει ένα εύρος επιλογών. Κάποια από τα μέλη της έδωσαν περισσότερη έμφαση στην οικονομική αβεβαιότητα και στο γεγονός ότι το 2020 υπήρξε έτος αποπληθωρισμού και γενικά μεγάλης (αν και παροδικής και όχι συστημικής) ύφεσης. Άλλα μέλη της, αντιθέτως, έδωσαν περισσότερη έμφαση στις επίσημες προβλέψεις εθνικών και διεθνών φορέων και οργανισμών, που κάνουν λόγο για μια διαφαινόμενη ραγδαία ανάκαμψη, στη γενική τάση αύξησης του κατώτατου μισθού που εμφανίζεται σχεδόν παντού στην Ευρώπη ακόμα και σε καθεστώς πανδημίας, αλλά και στην – συνολικά – θετική αποτίμηση της αύξησης του 2019. Συνεπώς, ορισμένα μέλη της Επιτροπής προτείνουν, υπό τις παρούσες συνθήκες, τη διατήρηση αμετάβλητου του νυν ισχύοντος κατώτατου μισθού και ημερομισθίου, ενώ άλλα μέλη της Επιτροπής προτείνουν αύξησή του σε ποσοστό έως και 4%.

Τέλος, ως γενικότερη αρχή τόσο το ΚΕΠΕ όσο και τα μέλη της Επιτροπής θεωρούν ότι οι αποφάσεις που θα αφορούν την αναπροσαρμογή του κατώτατου μισθού είναι σκόπιμο να μην είναι ξαφνικές και να μην ανατρέπουν τον οικονομικό προγραμματισμό των επιχειρήσεων. Γενικότερα η έγκαιρη αναγγελία τους, καθώς και η ισχύς τους από την αρχή του επόμενου έτους θεωρούνται διεθνώς καλές πρακτικές. Εφόσον η πρόταση Οδηγίας[18] για επαρκείς κατώτατους μισθούς στην Ευρωπαϊκή Ένωση γίνει δεκτή και η ελληνική νομοθεσία εναρμονιστεί σε αυτή ίσως είναι σκόπιμος ένας προγραμματισμός με βάση τον τελικό στόχο και τη μεταβατική περίοδο που θα ορίζεται.

[18] https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=CELEX:52020PC0682

Παράρτημα: Η γνώμη των μελών της Επιτροπής Εμπειρογνωμόνων

Η Επιτροπή εργάστηκε με τη νέα της σύνθεση (μετά την παραίτηση του Αναπλ. Καθ. κ. Μιχαήλ Βελιζιώτη και τον διορισμό ως νέου μέλους του Καθ. κ. Μανόλη Γαλενιανού) και κάτω από τα ασφυκτικά χρονικά περιθώρια που της τέθηκαν (η πρώτη επικοινωνία για την συμμετοχή μας στη διαδικασία έγινε στις 10 Ιουνίου, 20 μόλις ημέρες πριν το τέλος της προθεσμίας υποβολής του Πορίσματος και η πρώτη συνάντηση πραγματοποιήθηκε στις 15 του ίδιου μήνα, γεγονός που μας ανάγκασε να εργαστούμε με εξαιρετικά εντατικούς ρυθμούς). Υπ' αυτές της συνθήκες, η Επιτροπή εξέτασε ενδελεχώς το σύνολο των εκθέσεων και αναλύσεων που κατατέθηκαν κατά τη διαδικασία διαβούλευσης καθώς και άλλες μελέτες και αναλύσεις που είχε στη διάθεσή της, συμπεριλαμβανομένης της πρόσφατης μελέτης της Παγκόσμιας Τράπεζας (Schnitzer et al 2020). Εξέτασε επίσης συστηματικά διάφορα στατιστικά στοιχεία που αποτυπώνουν την πορεία της οικονομίας, τόσο διαχρονικά όσο και συγκριτικά με άλλες χώρες, καθώς και στοιχεία για μεταβλητές που επηρεάζουν το μέγεθος του κατώτατου μισθού (ανεργία, μέσοι μισθοί, ανταγωνιστικότητα, πληθωρισμός, κλπ). Πραγματοποίησε δε μια σειρά από συνεδριάσεις κατά τις οποίες συνεκτιμήθηκε όλο το προαναφερόμενο υλικό και συζητήθηκαν οι διάφορες απόψεις και σκέψεις των μελών της, σε ένα κλίμα που – θα θέλαμε να τονίσουμε – ήταν ιδιαίτερα συναδελφικό και ευδόκιμο.

Ο καθορισμός του κατώτατου μισθού σε ένα περιβάλλον αυξημένης αβεβαιότητας

Κατ' αρχήν είμαστε γενικώς σύμφωνοι με – και χαιρετίζουμε – τον στόχο για διαμόρφωση του κατώτατου μισθού, μεσοπρόθεσμα, σε ύψος που να διασφαλίζει κατά το δυνατόν πληρέστερα ένα ασφαλές και αξιοπρεπές επίπεδο διαβίωσης για όσους αμείβονται με τον κατώτατο μισθό. Η μεσοπρόθεσμη επίτευξη του στόχου αυτού – σε συμμόρφωση άλλωστε και με τις δεσμεύσεις που απορρέουν από τον Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Χάρτη και τις συναφείς συστάσεις των οργάνων της Ευρωπαϊκής Ένωσης και άλλων διεθνών οργανισμών – θα προϋπέθετε τη σταδιακή άνοδο του κατώτατου μισθού σε ένα επίπεδο κοντά στο 60% του διάμεσου μισθού της οικονομίας.

Ωστόσο, η τρέχουσα οικονομική συγκυρία, όπως έχει διαμορφωθεί εν μέσω της πανδημίας, χαρακτηρίζεται από έντονη αβεβαιότητα. Με αυτό το δεδομένο, και λαμβάνοντας υπ' όψιν το εύρος των προτάσεων που κατατέθηκαν κατά τη διαδικασία διαβούλευσης, στις συζητήσεις μας εξετάσαμε κυρίως ένα εύρος επιλογών που κυμαινόταν από μια μηδενική έως μια σχετικά μικρή αλλά ουσιαστική αύξηση του ονομαστικού κατώτατου μισθού (πάνω από το 2%) στην παρούσα φάση. Εκτιμούμε ότι ενδεχομένως στην επόμενη περίοδο

αναπροσαρμογής του κατώτατου μισθού θα μπορούσε να υπάρξει ασφαλέστερο πεδίο για μια πιο «γενναία» αύξηση του κατώτατου μισθού, στον βαθμό κατά τον οποίο θα έχει αρθεί η τρέχουσα αβεβαιότητα αναφορικά με την πορεία της οικονομίας και της πανδημίας.

Η θεώρησή μας αυτή απορρέει από το γεγονός ότι τα διαθέσιμα ευρήματα μελετών (όπως η πρόσφατη της Παγκόσμιας Τράπεζας) που εξέτασαν την επίπτωση στην απασχόληση της προηγούμενης αύξησης του ΚΜ το έτος 2019 (ομολογουμένως, σε καθεστώς ισχυρής οικονομικής ανάκαμψης), δεν δείχνουν με σημαντική βεβαιότητα κάποια αρνητική επίδραση. Οικονομετρικές αναλύσεις για την επίπτωση επί της ανεργίας δεν παράγουν κανένα στατιστικά σημαντικό αποτέλεσμα – ενώ η εκτενής μελέτη της Παγκόσμιας Τράπεζας για την επίπτωση επί της απασχόλησης στη βάση οικονομετρικών συγκρίσεων της εξέλιξης της απασχόλησης μεταξύ επιχειρήσεων με μεγάλη συχνότητα (prevalence) αμοιβών στον ΚΜ και άλλων επιχειρήσεων, δείχνει ένα αρνητικό αποτέλεσμα -2%. Το αποτέλεσμα αυτό χρήζει ερμηνείας για τους ακόλουθους λόγους. Πρώτον, το εύρημα αυτό σε επίπεδο οικονομίας οφείλεται στις μεταβολές σε έναν μικρό αριθμό κλάδων (π.χ.: -12% στις Κατασκευές) ενώ σε άλλους σημαντικούς κλάδους (π.χ.: Μεταποίηση, που συνδέεται με εξαγώγιμα προϊόντα, και Λιανεμπόριο, που απασχολεί ένα από τα μεγαλύτερα κομμάτια του εργατικού δυναμικού) το εκτιμώμενο αποτέλεσμα επί της απασχόλησης είναι μηδενικό. Δεύτερον, η ανάλυση της παραπάνω μελέτης έχει γίνει κάτω από την υπόθεση των «παράλληλων τάσεων» (δηλ. ότι η απασχόληση θα αυξανόταν με τον ίδιο ρυθμό σε καλυπτόμενες και μη καλυπτόμενες επιχειρήσεις), η οποία ενδέχεται να μην ισχύει. Τρίτον, οι εκτιμήσεις αφορούν αποτελέσματα μερικής ισορροπίας (partial equilibrium effects) το οποίο συνεπάγεται ότι, ενώ μπορούν να δείξουν με αρκετή βεβαιότητα το διαφορικό αποτέλεσμα μεταξύ καλυπτόμενων και μη-καλυπτόμενων επιχειρήσεων, δεν συνιστά αυτομάτως εκτίμηση του αποτελέσματος της αύξησης του ΚΜ και επί της συνολικής απασχόλησης. Για παράδειγμα, μπορεί χωρίς την αύξηση του 2019 η απασχόληση σε όλη την οικονομία να είχε ανέβει κατά 5%, αλλά με την αύξηση του ΚΜ, να ανέβηκε κατά 5% στις μη-καλυπτόμενες επιχειρήσεις και μόνο κατά 3% στις καλυπτόμενες – σε αυτή την περίπτωση, η ερμηνεία του εκτιμώμενου αποτελέσματος θα ήταν σωστά ότι η αύξηση του ΚΜ είχε συνολικά αρνητικό αποτέλεσμα. Αλλά μπορεί επίσης, με την αύξηση του ΚΜ, η απασχόληση να ανέβηκε κατά 7% στις μη-καλυπτόμενες επιχειρήσεις, ενδεχομένως λόγω των πολλαπλασιαστικών αποτελεσμάτων που μέρος της βιβλιογραφίας αποδίδει στον ΚΜ (π.χ.: λόγω αύξησης της ενεργούς ζήτησης) και κατά 5% στις καλυπτόμενες: το οικονομετρικά εκτιμώμενο αποτέλεσμα θα παρέμενε το ίδιο (-2 %), αλλά φυσικά το αποτέλεσμα επί της οικονομίας θα ήταν ποιοτικά πολύ διαφορετικό. Αντίστοιχα, φυσικά, το συνολικό αποτέλεσμα θα μπορεί να ήταν και πολύ πιο αρνητικό (αύξηση κάτω του 5% και στα δύο είδη επιχειρήσεων), αν και τα άλλα ευρήματα αναλύσεων (π.χ.: μηδενική μετακύλιση του ΚΜ στο διάμεσο και μηδενική επίπτωση επί της ανεργίας) δεν συνηγορούν

σε κάτι τέτοιο. Ως εκ τούτου, θεωρούμε ότι η εξαγωγή ενός συμπεράσματος που θα υποστηρίζει ότι η αύξηση του ΚΜ στην Ελλάδα, τουλάχιστον σε συνθήκες ισχυρής οικονομικής ανάκαμψης, οδηγεί σε αρνητικά αποτελέσματα επί της οικονομίας είναι τόσο επισφαλής όσο επισφαλής είναι και η θέση ότι μία γενναία αύξηση του ΚΜ στην παρούσα φάση, παρόμοια αυτής του 2019, δεν θα επιφέρει κανένα αρνητικό αποτέλεσμα επί της απασχόλησης.

Σε αυτό το πλαίσιο, κατά τις διασκέψεις της Επιτροπής κάποια από τα μέλη έδωσαν περισσότερη έμφαση στην οικονομική αβεβαιότητα και στο γεγονός ότι το 2020 υπήρξε έτος αποπληθωρισμού και γενικά μεγάλης (αν και παροδικής και όχι συστημικής) ύφεσης. Άλλα μέλη, αντιθέτως, έδωσαν περισσότερη έμφαση στις επίσημες προβλέψεις εθνικών και διεθνών φορέων και οργανισμών, που κάνουν λόγο για μια διαφαινόμενη ραγδαία ανάκαμψη, στη γενική τάση αύξησης του κατώτατου μισθού που εμφανίζεται σχεδόν παντού στην Ευρώπη ακόμα και σε καθεστώς πανδημίας, αλλά και στην – συνολικά – θετική αποτίμηση της αύξησης του 2019, η οποία σίγουρα δεν οδήγησε σε ουσιαστική επιβράδυνση της οικονομίας (δικαιώνοντας έτσι και την πρόταση που κάναμε εκείνη την περίοδο, παρά τις ποικίλες αντιδράσεις και επιφυλάξεις που είχαν εκφραστεί τότε από μια σειρά φορέων εντός και εκτός Ελλάδας).

Οι κρίσιμες παραδοχές που επιδρούν καθοριστικά στην απόφαση καθορισμού του κατώτατου μισθού

Δεδομένων των ανωτέρω, συμφωνήσαμε ότι η πρότασή μας θα πρέπει να εκτείνεται σε ένα εύρος τιμών, ιδίως εν όψει των διαφορετικών απόψεων και ερμηνειών που εκφράστηκαν από τα μέλη της Επιτροπής, της αυξημένης αβεβαιότητας της τρέχουσας χρονικής περιόδου αλλά και των ασφυκτικών χρονικών ορίων για την ολοκλήρωση της διαδικασίας. Κατά την άποψή μας, η τελική επιλογή του ποσοστού μεταβολής (ή μη) του κατώτατου μισθού εξαρτάται ουσιωδώς από τις παραδοχές που θα υιοθετηθούν αναφορικά με την ανάκαμψη της ελληνικής οικονομίας και την υποχώρηση της πανδημίας, αφενός· και από τους στόχους που εκτιμάται ότι θα πρέπει να υπηρετήσει ο θεσμός του κατώτατου μισθού στην τρέχουσα συγκυρία, αφετέρου.

- Είμαστε της άποψης ότι η προβλεπόμενη διαδικασία ετήσιας αναθεώρησης του κατώτατου μισθού (με κύριους άξονες τη διαβούλευση μεταξύ των κοινωνικών εταίρων και την επιστημονική τεκμηρίωση από μια πληθώρα επιστημονικών φορέων) δεν θα πρέπει να ματαιώνεται ή να αναστέλλεται, ακόμα και σε συνθήκες κρίσης.
- Είμαστε επίσης της άποψης ότι θα πρέπει να υπάρχει ένα μεσοδιάστημα, δυνητικά 2-3 μηνών, μεταξύ της ανακοίνωσης περί μεταβολής του κατώτατου μισθού και της

εφαρμογής του νέου κατώτατου μισθού, ώστε να μην αιφνιδιάζονται οι επιχειρήσεις και να υπάρχει χρόνος για την απαραίτητη αναπροσαρμογή.
- Για την καλύτερη λειτουργία της διαδικασίας καθορισμού του κατώτατου μισθού είναι απαραίτητη η βελτίωση της ποιότητας και διαθεσιμότητας στατιστικών στοιχείων.

Παραδοχές που συνηγορούν υπέρ της διατήρησης αμετάβλητου του σημερινού ποσού του κατώτατου μισθού

Κατά μία άποψη που υποστηρίχθηκε από ορισμένα μέλη της Επιτροπής, βασικά χαρακτηριστικά της ελληνικής οικονομίας σήμερα, τα οποία οφείλει να λάβει υπ' όψιν ο καθορισμός του επιπέδου του κατώτατου μισθού, είναι:

- το εξαιρετικά υψηλό ποσοστό ανεργίας, αποτέλεσμα της κρίσης της προηγούμενης δεκαετίας: περισσότερο από το 16% του εργατικού δυναμικού ήταν άνεργο το 2019 και το 2020
- η τεράστια και συνεχιζόμενη οικονομική ύφεση, λόγω της πανδημίας: το πραγματικό ΑΕΠ μειώθηκε κατά 8,2% το 2020 ενώ η προβλεπόμενη (σύμφωνα με την Ευρωπαϊκή Επιτροπή) ανάπτυξη κατά 4,1% για το τρέχον έτος δεν επαρκεί για την ανάκτηση των απωλειών της πανδημίας, καθώς το πραγματικό ΑΕΠ για το 2021 προβλέπεται να είναι 4,5% χαμηλότερο από ότι το 2019.
- η συνεχιζόμενη αβεβαιότητα σχετικά με την πορεία επανεκκίνησης της οικονομίας, λόγω και των νέων μεταλλάξεων.

Δεδομένων τούτων, τα επιχειρήματα που κατά την άποψη αυτή συνηγορούν στο ότι δεν πρέπει να υπάρξει αύξηση του κατώτατου μισθού το 2021 είναι, εν συντομία, τα ακόλουθα:

- Οι πιθανές αρνητικές επιπτώσεις μιας αύξησης του κατώτατου μισθού στην απασχόληση είναι σημαντικές, ιδίως στο τρέχον καθεστώς υψηλής ανεργίας, οικονομικής ύφεσης και αβεβαιότητας για την ανάκαμψη της οικονομίας. Αυτό προκύπτει και από μια ανάγνωση της πρόσφατης έρευνας της Παγκόσμιας Τράπεζας (Schnitzer et al 2020), όπως συζητήθηκε παραπάνω.
- Στην περίπτωση που η πανδημία υποχωρήσει και η οικονομία ανακάμψει δυναμικά, τότε θα υπάρξει η ευκαιρία να αναπροσαρμοστεί ο κατώτατος μισθός σε επόμενο χρόνο, όταν όμως ο κίνδυνος για αρνητικές επιπτώσεις στην απασχόληση θα είναι πιο περιορισμένος.
- Το καθαρό εισόδημα των χαμηλόμισθων ιδιωτικού τομέα έχει αυξηθεί κατά 2,5% σε πραγματικούς όρους μετά το 2019, παρά το πάγωμα του κατώτατου μισθού, λόγω της μείωσης των εργατικών ασφαλιστικών εισφορών και της μείωσης του επιπέδου τιμών. Συνεπώς, τα εισοδήματα των απασχολούμενων χαμηλόμισθων, τα οποία θα στήριζε μια αύξηση του κατώτατου μισθού, έχουν στηριχθεί με άλλους τρόπους (αν και κάποιες από τις μειώσεις εισφορών είναι προσωρινές και θα ήταν προτιμότερο να γίνονταν μόνιμες).

Παραδοχές που συνηγορούν υπέρ της αύξησης του κατώτατου μισθού

Στον αντίποδα, κατ' άλλη άποψη, που υποστηρίχθηκε από άλλα μέλη και επίσης συζητήθηκε εκτενώς κατά τις διασκέψεις της Επιτροπής, μια αύξηση του κατώτατου μισθού σε ποσοστό έως και 4% θα ήταν συνολικώς επωφελής για την ελληνική οικονομία. Ειδικότερα, η άποψη αυτή, χωρίς να παραβλέπει τις παραπάνω επισημάνσεις , παρατηρεί ότι:

- στη δημόσια συζήτηση αναφορικά με τον κατώτατο μισθό στην Ελλάδα συνάγονται ενίοτε συμπεράσματα στη βάση εσφαλμένων στοιχείων (π.χ., συμπεριλαμβάνοντας στο ποσοστό κάλυψης του ΚΜ εργαζόμενους που αμείβονται πάνω από τον ΚΜ σε ωριαία βάση). Αυτά δημιουργούν μια πλαστή εντύπωση για το μέγεθος της οικονομίας που επηρεάζεται ουσιαστικά από τον ΚΜ (συμπεριλαμβανομένων και περιπτώσεων όπου επιχειρήσεις δηλώνουν αμοιβές στον ΚΜ αλλά στην πραγματικότητα πληρώνουν παραπάνω)
- σύμφωνα με μια εναλλακτική ανάγνωση της πρόσφατης έρευνας της Παγκόσμιας Τράπεζας (Schnitzer et al 2020), η στατιστική αποτίμηση των επιπτώσεων της προηγούμενης αύξησης του ΚΜ επιβεβαιώνει σχεδόν απολύτως τις τότε προβλέψεις της Επιτροπής μας (συμπεριλαμβανομένης της πρόβλεψης για πραγματικές αυξήσεις κάτω από το ποσοστό αύξησης του ΚΜ, την πρόβλεψη για μικρή ως μηδενική μετακύλιση, και της πρόβλεψης για οριακή μόνο αύξηση του ποσοστού κάλυψης του ΚΜ), μειώνοντας σημαντικά τις όποιες ανησυχίες για σημαντικά αντι-αναπτυξιακά αποτελέσματα από μια περαιτέρω αύξηση του ΚΜ
- η Ελλάδα είναι το μοναδικό κράτος-μέλος της Ε.Ε., με εξαίρεση την Εσθονία, που δεν έχει αυξήσει τον ΚΜ κατά την περίοδο 2020-2021
- η χώρα βρίσκεται σε καθεστώς de facto δημοσιονομικής επέκτασης και θα υπάρξει σημαντική εισροή κεφαλαίων από το Ταμείο Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας της Ε.Ε.
- οι προβλέψεις των διεθνών οργανισμών και της ελληνικής κυβέρνησης για την ανάκαμψη της οικονομίας συγκλίνουν, σχεδόν χωρίς διαφοροποίηση, σε μεγάλο ποσοστό αύξησης του ΑΕΠ εντός του 2021 (έως και 4%) και ακόμα μεγαλύτερο το 2022 (έως και 6%), και μάλιστα με ρυθμούς από τους υψηλότερους στην Ε.Ε.
- η ανεργία ακολουθεί πτωτική τάση εδώ και τουλάχιστον μια πενταετία και παρά τη στασιμότητα το τελευταίο έτος, η πρόβλεψη των οικονομικών φορέων είναι για συνέχιση της πτωτικής της τάσης και τα επόμενα έτη (14,4% το 2022 και 13,2% το 2023, σύμφωνα με το Μεσοπρόθεσμο Πλαίσιο Δημοσιονομικής Στρατηγικής).
- Την περίοδο της κρίσης της πανδημίας πραγματοποιήθηκε αύξηση των αποταμιεύσεων και η εκτίμηση είναι για αύξηση των ιδιωτικών επενδύσεων (κατά 7% το 2021) και της ιδιωτικής κατανάλωσης (2.6% το 2021).
- Οι αποπληθωριστικές τάσεις υποχωρούν και υπάρχουν προβλέψεις ήδη για μια μικρή αύξηση του τιμάριθμου το 2021 και μεγαλύτερη το 2022.

Στη βάση των παραδοχών αυτών, συνάγεται το συμπέρασμα ότι μία αύξηση του ΚΜ σε ποσοστό έως και 4% (ενώ προτάθηκε και αύξηση έως και 5%)

- θα στείλει ένα θετικό σήμα για την επανεκκίνηση της οικονομίας, τονώνοντας τόσο τα εισοδήματα των χαμηλόμισθων όσο και το οικονομικό κλίμα γενικότερα (με διάφορα ευεργετήματα στον πληθωρισμό, την εσωτερική ζήτηση, τις μισθολογικές ανισότητες, κλπ), ενώ
- δεν θα επηρεάσει δυσανάλογα το κόστος παραγωγής των επιχειρήσεων, τόσο εν γένει όσο και σε συγκεκριμένους κλάδους και είδη επιχειρήσεων (για παράδειγμα, η έρευνα της Παγκόσμιας Τράπεζας δείχνει ότι η προηγούμενη αύξηση, κατά περίπου 11%, το 2019, δεν επηρέασε καθόλου την απασχόληση στον κλάδο του Λιανεμπορίου).

Για όλους τους παραπάνω λόγους, η πρόταση της Επιτροπής στην παρούσα φάση είναι σχετικά επιφυλακτική και περιλαμβάνει ένα εύρος επιλογών (αναλόγως των παραδοχών που θα επιλεγούν ως περισσότερο κρίσιμες στην τρέχουσα συγκυρία): Ειδικότερα, ορισμένα μέλη της Επιτροπής προτείνουν, υπό τις παρούσες συνθήκες, τη διατήρηση αμετάβλητου του νυν ισχύοντος κατώτατου μισθού και ημερομισθίου, ενώ άλλα μέλη της Επιτροπής προτείνουν αύξηση του κατώτατου σε ποσοστό έως και 4%.